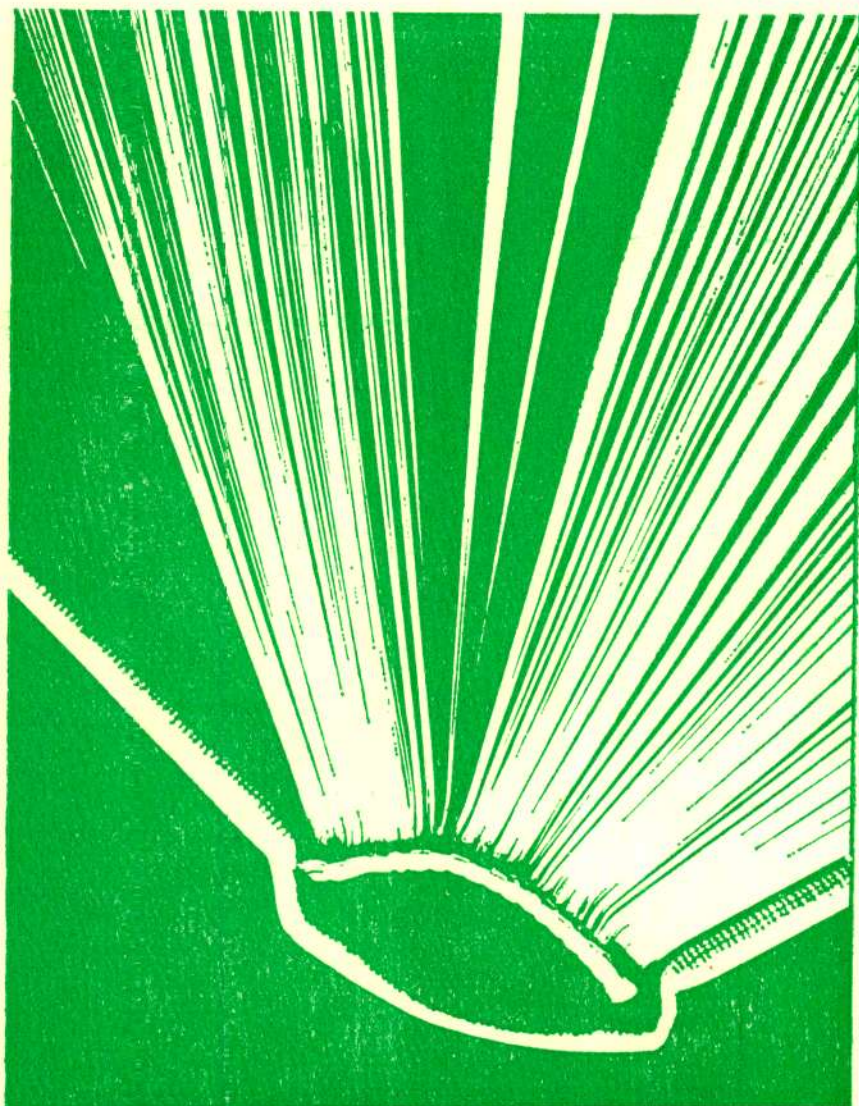

1 • 1992

ISSN 0235—0351

Baltimaade ajalugu, etnograafiat, loodust, kirjandust ja kunsti tutvustavate raamatute väljaandmisest; mis saab Eesti kooliraamatukogudest; taas täienduskoolitusest; Euroopa teadusraamatukogude ühingust LIBER jpm.

RAAMATUKOGU

EESTI RAAMATUKOGUHOIDJATE ÜHING
EESTI RAHVUSRAAMATUKOGU

RAAMATUKOGU

NR. 1
TALLINN 1992

EESTI
RAHVUSRAAMATUKOGU

Toimetuse kolleegium:

L. Lepik, H. Jürman, A. Norberg, E. Rannap, I. Tingre, T. Valm

Tegevtoimetaja Kai Maran

Keeletoimetaja Milvi Juske

Tehniline toimetaja Hilja Kotkas

Fotod Teet Malsroos

Aadress:

EE0106 Tallinn

Kiriku plats 1

Eesti Rahvusraamatukogu

«Raamatukogu» toimetus (tel. 44 05 21)

K

õige meeldivam uudis sel aastal oli mulle ja küllap kõiki-
dele, et taas on võimalik hakata kvaliteetselt ja plaani-
päraselt välja andma Eesti riiki, rahvast, ajalugu, etnograafiat, kunsti ja
kirjandust tutvustavaid raamatuid. Põhjamaade toetusele tuginevast sar-
jast «*Bibliotheca Baltica*» tuleb järgnevatel lehekülgedel pikemalt juttu,
praegu aga tahan teile pakkuda lugeda oma lemmikfolkloristi M. J. Eiseni
kirjeldust eestlaste iseloomust ja elu-olust tema suurepärasest raamatust
«Eestlaste sugu» (Tallinn, 1922).

«Eestlast nimetatakse tavaliselt kurvameelseks (melanhoolseks);
enem läheneb ta temperament flegmale; tihti on see holeriline; elavam
kui soomlane. Kurvameelsus ilmub lauludes ja viisides, tihti ka iseloo-
mus. Siiski armastab eestlane rohkesti nalja, on pilke peale meister. Ei
taha alati mõtteid otsekohe välja ütelda, vaid kõneleb sagedasti ääri-
veeri mööda ja tarvitab pildirikast kõneviisi. Alustab juttu ja ütelist «ei
teaga», ehk küll hästi teab, millest kõneleb. Hoopleb palju. Hoobeldes
juhtub kergelt vale teeradadele. Ei arva ülekohtuks vähe valetada:
natuke valetada, natuke varastada, siis saab maailmas edasi. Sõna kurat
eestlase suuseltsimees.

Eestlane on alalhoidja viisides ja kommetes. Alalhoidmisega käib
aeglane, pikaldane olek käsikäes. 700 aastane ristiusu kuulutamine ei ole
veel jõudnud paganuse jälgi hävitada. Kus ristiusk südame usuks saa-
nud, kannab ta vapaduse vilja, kus aga pealiskaudselt vasta võetud, seal
ollakse valmis teda läätseleeme eest ära andma ja usku nagu kuube
vahetama. Õige omanduse arusaamine puudub tihti. Mets ja vesi pee-
takse igäühe omaks. Mõisalt varastada ja saksa petta arvati vanasti sage-
dasti üsna korras olevat. (—) Võõra vasta esiti tagasihoidlik, aga kui
süda soojaks saab, võtab vastu nagu omasugust. Ei unusta tehtud paha,
mõtleb kättemaksmise peale. Püüab paljuid tegemisi, mil salajane ise-
loom puudub, teiste eest varjata.

On töökas ja kokkuhoidlik, võib vahel koguni piskuga läbi ajada.
(—) Ei kõlba oma pikaldase, aeglase olekuga hästi kaupmeheks; maa-
ilmasõda ometi palju sahkerdajateks teinud.

Niisama vähe kõlbab hästi seltsliku elu edendajaks. Ühtmeelt vähe,
ei taha ennast teiste, nimelt mitte omasuguste alla alandada. Jonni ja
kiusu palju; protsessib mõnegi korra ilmaaegu...»

Samalaadseid kirjeldusi leidub raamatus kõigi soome sugu rahvaste
kohta. Ja kes võiks öelda, et need on vananenud? Muidugi, kõike eel-
nevat ei saa teaduslikult tõestada, kuid sellesamas raamatus leidub ka
huvitavaid fakte soomeugrilaste omaaegse elu-olu, töö ja teenistuse,
rahvakommete ja uskumuste kohta.

M. J. Eisen on kogunud ja elavalt kirja pannud mõõtmatu hulga
rahvapärimusi, muistendeid. Juba tema «Eesti mütoloogia» vääriks taas-
avaldamist. Nüüd, kus meil on «*Bibliotheca Baltica*», on see arvatavasti
võimalik.

KAI MARAN

Kingitused eesti lugejale

NAABRID EUROOPAS

15.—28. märtsil oli Tallinnas Tervishoiumuuseumis avatud välja-panek «Naabrid Euroopas», mis andis ülevaate viimase 3—5 aasta jooksul Lääne-Saksamaal ilmunud raamatutest. Näituse korraldasid Frankfurdi Raamatumess ja Eesti Rahvusraamatukogu, finantseeris Saksamaa Liitvabariigi saatkond. Näitusel eksponeeriti 1500 raamatut, mille põhiosa, 800 nimetusest koosnev Euroopa ühinemist puudutav ajaloo-, poliitika- ja majandusalane kirjandus, oli esmakordselt väljas Moskva Raamatumessil 1991. aasta septembris. Detsembri alguses oli näitusega võimalik tutvuda Vilniuses, jaanuarikuus Riias ja nüüd ka Tallinnas. Siin lisasid sakslased näituse põhiekspositsioonile veel kunsti-, teatri- ja muusikaalased trükised, fotoalbumid ja lasteraamatud ning ulatusliku eriosana ka saksa keele õpikud. See on nende endi hinnangul representatiivne valik

umbes 500 000 praegu raamatukauplustes saadaolevast raamatust (aastas ilmub umbes 65 000 nimetust, iga seitsmes raamat on tõlkeramat, enamasti inglise keelest). Trükiseid Eesti, Läti ja Leedu kohta ning tõlkeid meie kirjandusest on seni ilmunud vähe, viimasel paaril aastal on sellega aktiivselt tegelnud baltisakslased — uued raamatud on praegu kirjastamisel. Näituse lõppedes jäävad kõik trükised meie Rahvusraamatukogule (nagu Leedus ja Lätiski), lasteraamatud lubas raamatukogu direktor Ivi Eenmaa kinkida edasi lasteraamatukogule.

Näituse avamisel ja sellele eelnenud pressikonverentsil osalesid Saksamaa Liitvabariigi saatkonna nõunik Eestis Nikolaus Graf LAMBS-DORFF, Saksamaa Kirjastajate ja Raamatukaupmeeste Liidu president ning Frankfurdi Raamatumessi juhatuse esimees dr Klaus Gerhard SAUR ning näituse ülespanemisega tegelnud Frankfurdi Raamatumessi projektdirektor Iris KLOSE. Hr Saur mõõnis praegust suurt huvi Baltikumi vastu ka Saksamaa valitsuses, kes on eraldanud meie kultuuri toetuseks 5 miljonit Saksa marka (kogu ülejäänud Ida-Euroopa abistamiseks 2 milj). Selle eriprogrammi raames on meie ülikooli- ja rahvusraamatukogul (kokku 260 raamatukogul Euroopas) võimalus tellida kirjandust 50 000 Saksa marga väärtuses.

Saksa kirjastused on valmis meie kirjastussüsteemi ja trükibaasi kaasajastamiseks toetama meid uue tehnika muretsemisel, raamatumessi-

Saksamaa Liitvabariigi kultuurinõunik Eestis N. G. Lambsdorff ja Saksamaa Kirjastajate Liidu president K. G. Saur tänavad Eesti Rahvusraamatukogu abi eest näituse korraldamisel ja annavad direktor Ivi Eenmaale üle Frankfurdi fotoalbumi

del osalemisel ja aitama kaasa, et meie trükised paremini laia maailma jõuaksid (õpetama, kuidas raamatuid maailmas müüa). Nad on valmis tegema ka tööpakkumisi meie trükikodadele, juhul kui suudetaks vaid tagada küllalt kvaliteetne töö. Saksa kirjastustegelased toetavad eesti kirjastajate väljaõpetamist ning eraldavad selleks vajalikke stipendiume (näit Bertelsmanni stipendium saksa raamatutega tegelejaile). Esimeseks ürituseks kirjastajate koolitamisel oli 14.—15. märtsil toimunud seminar hr Sauri juhtimisel (korraldajaks Eesti Kirjastuste Liit).

Saksa kirjastajate suur huvi Eesti vastu on hr Sauri arvates tingitud ka asjaolust, et nad loodavad leida siin 10—20 aasta pärast soodsa turu oma väljaannetele — on ju saksa keele oskus siin enam levinud kui mujal Ida-Euroopas. Keeleoskuse levitamiseks oldi nõus aitama korraldada ka uute saksa keele õpikute trükkimist. Samuti tahetakse siin ära kasutada juba olemasolevaid saksa raamatuid müüvaid kauplusi, et hakata turustama oma odavaid brošeeritud väljaandeid. See oleks juba olemasoleva süsteemi laiendamine ka Eestile — juba praegu on Saksa maal kohustatud raamatukauplusi müüma teatud väljaandeid madalama hinnaga (20 margalisi 4 marga eest) — hinnavahe maksab kinni riik. Nii ei saa seal, kus lugeja huvid mängus on, tekkida hinnavõitlust.

On loomulik, et mõne aasta möödudes huvi Baltikumi vastu ning abistamisvajadus väheneb, seetõttu tuleb pakutavat kasutada Eesti tulevikule mõeldes.

SADA LASERPLAATI

21. veebruaril anti Londonis heliplaadifirma «Chandos» peakorteris eesti dirigendile NEEME JÄRVILE üle firma **kuldplaat**. Firma autasustas Neeme Järvit nii nende firmas valminud sajanda plaadi puhul kui ka plaatide suure läbimüügi eest. Tseremoonial osalesid tuntud heliloojad kogu maailmast ja teiste nimekate plaadifirmade esindajad. Eestist viibisid seal meie muusikute esindajana Vardo Rumessen ja avalikkuse poolt Tunne Kelam. Piduliku sündmuse jäädvustas ka ETV võttegrupp.

Neeme Järvi koos «Chandose» firmaga oli otsustanud kinkida kõik sada laserplaati Eesti Rahvusraamatukogule.

Vardo Rumessen ja Tunne Kelam andsid plaadid üle 26. veebruaril raamatukogu uues hoones muusikaosakonna lugemissaalis. V. Rumessen meenutas kultuuriõhkkonda 70ndatel aastatel ja Neeme Järvi vastust kultuuriametnikule, kes ei lubanud teatud autoreid kavasse võtta: «Aga võibolla publikule meeldib!» Ta meenutas ka vaenupropagandat, mis käivitus kohe pärast dirigendi lahkumist Eestist.

Järjekordselt leidis inimene, kes oli võimeline tegema täispöörde, keeldudes allumast siinsele kultuuripoliitikale. Juba esimesed kontserdid vabas maailmas andsid tunnistust sellest, et Neeme Järvi näol on maailmakultuuri lisandunud veel üks andekas muusik. Maestro on propageerinud seni vähetuntud muusikat, pidanud sageli kontsertidel enne muusikapala ettekannet sütitavaid kõnesid, mille sisuks mõte, et iga rahvas peab eelkõige hindama ja toetama oma rahvuslikku muusikat.

Neeme Järvi on avalikult astunud välja eesti rahva ja Eesti riigi toetuseks. Selle näiteks on kategooriline kiri Boriss Jeltsinile tolle Ameerika-visiidi ajal, milles nõuti Vene vägede kiiret väljaviimist Baltikumist.

Vardo Rumessen luges ette maestro tervituse Eesti Rahvusraamatukogu direktorile Ivi Eenmaale ja kogu raamatukogurahvale.

Ivi Eenmaa toonitas oma vastukõnes selle päeva tähtsust mitte üksnes raamatukogule, vaid kogu eesti kultuurile. Kahjuks on raamatukogu sunnitud kingituse vastu võtma pooleliolevas hoones, kus riiulid on raamatuteta ja lugemissaalid lugejateta. Jääb üle loota, et kogu see varandus siiski varem või hiljem õige adressaadini jõuab. Ivi Eenmaa andis Vardo Rumessenile ja Tunne Kelamile üle lilled, mis olid mõeldud sümbolsest Neeme Järvile.

Laserplaadikogu sisukorralehte sirvides leidsime sealt sellised nimed nagu Bartók, Dvorák, Ravel, Schumann, Mahler, Prokofjev, Rahmaninov jpt.

ENE RIET

„Määramatus on suur,“

ütleb Eesti Vabariigi
Kultuuriministeeriumi
uus raamatukogude
nõunik TIITU VALM
raamatukogude
võimalikku käekäiku
analüüsisides.

Oled töötanud Eesti Rahvusraamatukogu metoodikaosakonnas 18 aastat ja Eesti rahvaraamatukogude tööga hästi kursis. Kuidas sulle tundub, kas asusid uude ametisse raamatukogudele heal või halval ajal, on see aeg asjad lõpuks ometi korda saada, või jäävad raamatukogud tagaplaanile?

Ei taha halba ennustada ja loomultki olen optimist. Kuid seegi on teada, et kriisiolukorras saab kõige rängema löögi kultuur. Kuni viimase ajani on raamat olnud suhteliselt odav, raamatukoguhoidjate palk madalaim, uusi raamatukoguhooned pole aastakümneid ehitatud, spetsiaalsest

raamatukoguinventarist oleme ainult unistanud — seega on raamatukogud kogu aeg suhteliselt tagasihoidlikult elanud. Nüüd, kui see vähene ja vilets kallineb iga päevaga ja kulud peab kandma omanik, s. o kohalik omavalitsus, tuleb tõenäoliselt veelgi kokkuhoidlikumalt elama hakata. Ma usun, et raamatukogud elavad selle raske aja üle. Kes on vähesega harjunud, see rabeleb ikka välja.

Eelkõige tuleb seista selle eest, et raamatukogusid hoopiski ei suletaks, sest neid uuesti avada on äärmiselt raske. Ka ei saa juttugi olla rahvaraamatukogude tasulisest lugejateenindusest, ainult lisateenused — kopeerimine, helisalvestus, ka postiteenused RVLi puhul — saavad lugejale tasulised olla. Raamatukogu ei ole asutus, mis end ise finantseeriks või omanikule palju sisse tooks. Raamatukogu väärtust ei saa mõõta rahaühikus, sealt saab teavet, meelelahutust, ka turvalisust. Rahvaraamatukogust algas kirjaoskuse ja külakultuuri areng, loodan, et see püsib ikka meeles, kui arutatakse raamatukogu haldamise küsimusi, ja otsused tehakse positiivsed. Rahvaraamatukogude tegevuse sätestab vastav seadus, mille vastuvõtmine on veninud meist mitteolenevatel põhjustel. See dokument peaks lahendama nii mõnedki arusaamatused ja tagama riigieelarvest rahasummad rahvusliku raamatuvara hankimiseks.

Mis puutub raamatukogude sisulisse töösse, siis arvan, et siin peaks küll asjad korda saama. Sisse tuleb seada ühtne raamatukogutöö arvestus, võtta kasutusele rahvusvaheline raamatukogude statistika, rahvaraamatukogud peavad üle minema kümnendiiigitusele (seda tingib juba automatiseeritud infosüsteemidesse lülitumine), ja veel seisab ees mitme riikliku programmi alustamine ning olemasolevate lõpuleviimine. Oma töö korraldamisel peavad raamatukoguhoidjad olema praegu õige tegusad, sest me oleme astunud rahvusvahelisse raamatukoguellu, oleme alles paljuski õpipoisid, meid aidatakse nii materiaalselt kui vaimses mõttes, kuid me peame ka ise teistega kaasa tegutsema, kaasa rääkima, muidu ei muutu eesti raamatukogunduses midagi ja me jäämegi kurtma oma kehvade olude üle.

Ma ei usu, et raamatukogud jäävad praegu tagaplaanile, on juba näha, kui palju endisi lugejaid on pöördunud raamatukokku tagasi, ka vaimsed väärtused lähevad jälle hinda üleüldise sahkerdamise kõrval. Palju oleneb meist raamatukoguhoidjaist endist, tahan uskuda, et me ei peagi raamatukogutöö musti stsenaariume koostama hakkama.

Keerulisel ajal peaksid raamatukogud olema tihedais sidemeis, et arusaamatusi ära hoida. Info levik on väga tähtis.

Meie ajakirja eelmises numbris kirjutasid sellest, et kõige otstarbekam oleks teha trükikodadele seaduseks saata sundeksemplar igast ilmuvast tüükisest kesksetele teadus- ja rahvaraamatukogudele, mis teeks Eestis ilmuva kirjanduse hankimise oluliselt lihtsamaks ja kindlamaks.

Jah, see on praegu, mil kirjastustegevuse kohta infot nii vähe on, äärmiselt vajalik. Valitsuse sellekohane määruski on ette valmistatud

ning selline kord kergendaks meie raamatu hankimist ja säilitamist oluliselt.

Tallinna raamatukogude lugejana pean nentima, et igal juhul on raske nädalavahetusel lugemispaika leida. Vaid linna keskraamatukogus on see võimalik.

Tallinnas ongi olukord vist kõige hullem. Rahvusraamatukogu on olnud suur lootus, aga kõik uue hoone valmimise tähtjad on möödas. Teaduste Akadeemia Raamatukogu on troostitus olukorras.

Rahvaraamatukogude seaduse vastuvõtmine annab meile tagatise, kuid seaduse täitmise üle peab olema ka järelevalve. See on Kultuuriministeeriumi ülesanne, kuid ka raamatukoguhoidjad peavad kaasa mõtlema ja endast teada andma. On ju nii majandusele kui tööstusele tähtis, et meie töö oleks edukas ja info kättesaadav.

Oleme siin rääkinud mustadest stsenaariumidest, kuid me loodame, et hakkame kunagi realiseerima ka rahvaraamatukogude ehituse programmi ja saame korda raamatubussid. Kõige tähtsam on, et me lootust ei kaotaks ja igaüks annaks endast maksimaalse. See käib ka minu kohta, olen küll oma ametipostil algaja, aga vähemalt tahet mul jätkub. Kui me suudame näha tervikut ja teha koostööd, siis on ka kriisi kergem üle elada. Peaks olema kindlalt otsustatud, millise kirjanduse komplekteerimise eest üks või teine raamatukogu hoolt kannab. Universaalne komplekteerimine võib olla jõukohane vaid Rahvusraamatukogule ja Tartu Ülikooli Raamatukogule. Peaasi, et vajalik kirjandus oleks kuskil olemas ja et inimesed ka teaksid, kus nimelt.

KAI MARAN

Kuidas edeneb

Eesti Rahvusraamatukogu kolimine?

Raamatukogu depoo direktor REIN ARU 5. märtsil:

Kolimine oleks asjade normaalse kulu puhul juba lõpetatud nii esialgse kui ka tihendatud plaani järgi. Kuid kogu aeg on olnud igasuguseid segavaid asjaolusid ja kummitanud on ka oht, et kolimine jääb hoopis pooleli. Koondis «Autoveod» on meid soosinud ja andnud meie kolimisautole erandkorras bensiini ka siis, kui seda said vaid toiduveoautod. Kolitud on veidi üle poole fondist, see on umbes 1,8 miljonit üksust. Möödunud aasta mais lõpetasime katedraali fondi üleviimise, siis tuli pikem vahe, uuesti alustasime vedusid septembris. Täielikult on uude majja viidud II formaadi raamatud ja suur osa perioodikast (kolimata on osa venekeelsest, liigid 61st edasi, mille paigutamiseks pole praegu valmis ruumi). Perioodika tahtsime viia uude majja kõige enne, sest selle korrastamine nõuab rohkem tööd. Kolitud on ka kunsti- ja muusikaosakond koos kataloogidega ning metoodikafond. Oleme püüdnud maksimaalselt kasutada «Autovedude» vastutulekut ja iga päev midagi ära vedada. See aga on olnud raske, sest ruumid ei ole õigeaegselt raamatute paigutamiseks korras. Praegu on osa hoidlaruume kasutusel ladudena — sinna on ladustatud mööbel neist ruumidest, kus katus vett läbi laseb. Hoidlad peavad olema ka lukustatud ja valve all, kuid seda on ruumide ebaühtlase käikuandmise tõttu raske korraldada. Kolmandal korrusel on veel hoidlates ehitustöid teha. Ja siis on veel häda riulitega. Need peavad olema kindla suurusega kindla fondi jaoks. Oleme oma kolimises paindunud tehase järgi, tegutseme vastavalt sellele, milliseid riuleid sealt on saadetud. Suureformaadilisi riuleid saame vähe, mistõttu on näiteks bibliograafiaosakonnast ära viidud perioodika, kuid viimata on veel osa teatmekogu raamatuid, mille hulgas on ka suureformaadilised entsüklopeediad jms. Oleme teinud ka keerulisi manööverdusi: tõstame raamatud algul ühte, seejärel teise ruumi edasi.

Millal on lootust kolimine lõpetada?

Praegu seda ei tea. Kui edaspidi kulgeks kõik normaalselt, võiks tähtajaks pakkuda kaks kuud. Nüüd aga, kus kõik on nii ebakindel ja pole veel isegi läbijooksude likvideerimise plaani, ei lõpeta me enne poolt aastat, võib-olla kulub aega veel augustini või septembrini.

Probleeme on ju ka kolimise organiseerimisel. Näiteks oleks saanud palju ära teha tõstukitega, kuid neid ei ole ja me oleme pidanud fondi kolimisel tassima raamatuid käe otsas.

Lugejate kataloogid on veel uude majja viimata, sest nende asupaigaks ettenähtud viiendal korrusel pole veel võimalik signalisatsiooni paigaldada ja seal jookseb kõrvalruumides katus läbi.

Oleme väga rahul autoga — algusest peale on firma «Autoveod» meile suureks toeks olnud. Hea oli ka see, et saime viimasel momendil Kaubandusinventari Tehaselt konteinerid — need tehti nende Võru filiaalis spetsiaalselt raamatute vedamiseks. Kolimisel on olnud abiks Roheline Rügement ja kooliõpilased. Praegu me kõrvalist abi ei kasuta, sest asi venib ruumide ja riiulite tõttu ning me tuleme toime ühe autoga ja oma inimestega.

ENE RIET

«Ikka veerivad raamatut vaevad. Ikka riivavad verised vood. Ikka raiuvad sinna kõik rahvad oma Tõllude nimed ja tõsilood. Seda raamatut uurige teie, mu sõbrad, kui mina ei saa — seal olevat hiiglaste hulgas ka üks peatükk ESTONIA.»

BETTI ALVER

Rahvusraamat varakapitalistlikus Eestis & „Bibliotheca Baltica“

KAI MARAN

Oma ajaloo tõttu oleme sõltunud raamatust rohkem kui vahest mõni teine rahvus. Viimase 50 aasta jooksul oli ainus viis muu maailmaga vabalt suhelda tugitoolis istuda ja lugeda. Ajakirjandust ei võetud tõsiselt, päevakajalisi asju (aeg venis pikaldaselt) aeti kirjanduse kaudu. Kriitikud on arvanud, et eesti proosa poleks pooltki nii kujundlik ja poeetiline, kui poleks olnud tsensuuri. Allteksti lugemise oskus oli meie teine kirjaoskus.

Nüüd pole tsensuuri (isegi sündsustsensuuri mitte), aga kahjuks pole ka väärt raamatut.

Kirjanikud süüdistavad kultuuriametnikke suurte riigikirjastuste rutakas likvideerimises, mis on viinud raamatute väljaandmise katastroofi äärele. Näiteks jäeti eelmisel aastal lastekirjanduse aastaauhind välja andmata, sest ilmus ainult üks algupärane lasteraamat. Eestis on küll praegu kirjastamisõigus antud juba 800 erafirmale, kuid paber on ülikallis, trükiseadmed on vanad ja trükkida tasub vaid seda, mis igaühele üheselt mõistetav.

Eestit tõemeeli tutvustavad raamatud on muutunud rariteetideks. Ja seda enam mitte asjaomaste süü läbi. J. Roosi hinnanguil oli 1939. a Eestis umbes 12 milj trükist, 15 aastat hiljem oli neist säilinud umbes 2 milj («Tsensur Eesti raamatukogus». Tallinn, 1991. Lk 46). Meil on oht jääda muu maailma silmis üksnes turumajanduse õpipoisteks, kellel arvestatavat kultuuritausta polegi.

«PEATÜKK ESTONIA»

Selles olukorras tundub lausa *deus ex machina* Põhjamaade projekt finantseerida Baltimaade ajalugu, etnograafiat, loodust, kirjandust ja kunsti tutvustavate raamatute trükkimist. «Teavet Baltikumi kohta võib leida vaid vähestest Euroopa raamatukogudest,» ütlevad Oslos asuva

hariduse projektorganisatsiooni IMTEC liikmed. «Maailm teab juba, kus te olete, ta tahaks nüüd ka teada, kes te olete. Isegi praegusel ajal on Skandinaaviamaade raamatupoodidest või antikvariaatidest pärast 1930ndaid välja antud trükiseid peaaegu võimatu saada, rääkimata 19. sajandil ilmunuist. Peale selle on olemas suur hulk käsikirju kas erakogudes või raamatukogudes üle maailma, need tuleks toimetada ja trükki anda.»

Sarja «Bibliotheca Baltica» antakse välja nii mitmetes võõrkeeltes kui ka eesti, läti ja leedu keeles, kusjuures viimastel peab olema muukeelne sissejuhatus, sest raamatuid kavatsetakse turustada üle Euroopa.

«Need on inimesed, kes usuvad, et haridus ja teadmised võivad päästa maailma,» tutvustab projekti eestvedaja Eestis MARE LOTT norralasi. Projekti tegijad pole aga sugugi kaunishinged, kes tegelikku elu ei tunne. Et raamatute, kassettide, postkaartide jne müümine ei satuks vaheltkauplejate kätte, on «Bibliotheca Baltica» juhtimine usaldatud rahvusraamatukogudele. Mida on kõige tarvilikum trükkida, peab otsustama selleks valitud rahvuslik nõukogu. Väljaanded peavad olema nii odavad, et ka iga baltimaalane neid osta jõuaks. Sarja müük peaks tooma nii palju kasumit, et viie aasta pärast võib asutada iseseisva kirjastuse, mis hakkab täitma eelkõige ülikoolide ja teadusasutuste tellimusi. «Meie Rahvusraamatukogu seadus osutus väga ettenägelikuks,» nentis Rahvusraamatukogu direktor ja ühtlasi ka «Bibliotheca Baltica» fondi Eesti Nõukogu esinaine IVI EENMAA pärast esimest töökoosolekut. Seaduse järgi on raamatukogu kultuurialase majandustegevuse teel laekunud raha nii raamatukogule kui tema koostööpartnerile maksuvaba.

MIS SAAB EDASI?

Ikkagi tahaks teada, kas Eesti riik ka ise mingil moel, kas siis soodsa maksupoliitika või muude soodustustega ärgitab kirjastusi töömahukaid ja kõrge omahinnaga raamatuid välja andma.

«Selliste mõjutusmehhanismide loomiseks, nagu need toimivad enamikus arenenud maades, on meie kirjastamise olukord veel liiga kaootiline,» vastab hiljuti ametisse asunud EV KM kirjasõna osakonna nõunik EPP EELMAA. «Tahame anda kõigile alustamiseks võrdsed võimalused. Riigi abi võib praegu võrrelda tulekustutamiselega. Tahame doteerida kirjandusklassikat, lastekirjandust, õpikuid. Süveneva vaesusega see ring aheneb. Kultuuriajalehti-ajakirju oleme doteerinud kogu aeg. Meie literaatidele on üsna võõras arusaam, et oma loomingust võivad ära elada vaid tõelised tähed. Eesti Kirjanike Liidus on ligi 200 liiget ja seisakuajal oli kirjutamine nende põhiamet (näit Inglismaal on vaid mõnikümmend kirjanikku, kes kirjutamisest elatuvad). Parema meelega uuriksin järele, kuidas pensionäride või mudilaste leht omadega välja tuleb. Üldiselt aga loodame missioonitundega inimestele, ega nad pole kuhugi kadunud.»

TUTVUSTAME

LIBER — Ligue des Bibliothèques Europeennes de Recherche

LIBER on Euroopa teadusraamatukogude mitteriiklik ühing, mis asutati Euroopa Nõukogu lahkkel soosingul ja toel 1971. aastal. Täna ühendab ta 24 Euroopa maad. LIBERi eesmärk on hoida Euroopa kultuuripärandit, arendades Euroopa teadusraamatukogude võrku üle rahvuslike piiride, hõlbustades juurdepääsu nende raamatukogude varadele ja tagades tõhusama infoteeninduse Euroopas. LIBERil on Euroopa Nõukogus nõuandev staatus.

«Igasugune liit on just nii tugev, kui tema liikmed seda soovivad,» sõnas Helsinki Ülikooli Raamatukogu direktor ja LIBERi viitsepresident prof dr ESKO HÄKLI oma loengul 26. veebruaril Tallinna Tehnikaülikooli Raamatukogus eesti kolleegidele LIBERit tutvustades. «Me teeme seda tööd nädalavahetustel, oma vabast ajast ja tahtest. LIBER aitab oma liikmete ametioskusi täiendada koosolekute, seminaride, töögruppide ja mitme väljaande kaudu. Ta toetab stipendiumidega eriprojekte ja arenguprogramme ning tahab luua tihedad sidemed Euroopa raamatukogude ja erialaspetsialistide vahel.»

On välja kujunenud palju töörühmi: raamatukogude automatiseerimine, raamatukogude arhitektuur, juhtimine ja töökorraldus, haruldased raamatud ja käsikirjad; *copy-right* seadused muutuvad sageli — ka nendega tegeleb omaette rühm. Kuna nüüd on probleemiks mitte ainult raamatute hankimine, vaid ka äraandmine, tahetakse luua ka komplekteerimist analüüsiv töörühm. Teine loodav rühm peaks hakkama tegelema konserveerimise küsimustega.»

See kõik pole eestlastele ja teistele idaeurooplastele kauge ja kaunis imetusobjekt, vaid LIBERi töö hakkab tulevikus kaasa haarama ka meid. Nimelt on LIBERis ka Kesk- ja Ida-Euroopa raamatukogudega koostööd kavandav töörühm. Prof dr E. Häkli on selle esimees. Eestist kuuluvad LIBERisse Rahvusraamatukogu ja Tartu Ülikooli Raamatukogu.

LIBER kutsub oma liikmesraamatukogusid, raamatukoguühinguid ja rahvusvahelisi organisatsioone üheskoos välja arendama efektiivset

programmi ühendamiseks Ida- ja Lääne-Euroopa teadusraamatukogusid. Kõik Kesk- ja Ida-Euroopa maad on oodatud selles programmis osalema.

Kesk- ja Ida-Euroopa raamatukogudega koostöö arendamise programmis seisab kirjas, et LIBER omalt poolt võtab endale kohustuse soodustada *know-how* vahetust Lääne- ja Ida-Euroopa raamatukogude vahel ning aidata luua raamatukoguhoidjate vahel otsesidemeid.

LIBER teab, et Kesk- ja Ida-Euroopa raamatukogud vajavad nii rahalist kui tehnilist abi. Põhieesmärk ongi aidata neil oma professionaalsust tõsta, et nad oleksid suutelised edaspidi oma tööd paremini korraldama.

Kuna LIBER on ju Euroopa teadusraamatukogude ühing, eeldab ta, et need raamatukogud on ise huvitatud oma Kesk- ja Ida-Euroopa kolleegide kutsumisest koosolekutele, seminaridele, täienduskoolitusele jne. Ka LIBERil endal ja ta töögruppidel on plaanis kutsuda nende maade raamatukoguhoidjaid ühinema töögruppide tööga, korraldama koosolekuid jne. Suurte projektide jaoks saadakse raha teistest allikatest ja teiste organisatsioonidega koostöös. LIBER on arutanud Euroopa Nõukoguga kava lülitada teadusraamatukogud Euroopa Nõukogu Ida-Lääne Programmi.

Esimesed sammud on juba tehtud. LIBER on korraldanud Kesk- ja Ida-Euroopa raamatukogudele küsitluse, et selgitada nende tegelikku olukorda ja vajadusi.

LIBER kavatses teha Euroopa Nõukogule ettepaneku aidata **korraldada Euroopa riikide konverents teemal: kuidas on informatsiooniga varustatud kõrgkoolid ja teadusasutused praeguses Kesk- ja Ida-Euroopas.**

LIBER tahab luua kontakte ka rahvuslike raamatukoguühingutega ja raamatukogukoolidega, et leida võimalusi visiitideks, seminarideks jms.

Eestis on siiani tuntud põhiliselt IFLA-t. Küsisime Esko Häkilt, millised on olnud IFLA ja LIBERi omavahelised suhted.

«Suhted on ambivalentsed. IFLA tahab haarata tervet raamatukogundust, aga jääb ikkagi hajuvaks. Euroopal oli vaja oma ühendust, et üks teisest kiiremini aru saada ja täpsemalt töösuundi piiritleda. LIBER on homogeenne ja selles on ta jõud. Muidu on LIBER ja IFLA heades suhetes, enamasti on IFLA liikmed ka LIBERi liikmed.»

Helsinki Ülikooli Raamatukogu on nüüd ametlikult ka rahvusraamatukogu. Mis sellega ülikooli raamatukogu töös muutuma peaks?

«Meilt küsiti jah, et kas oleme nüüd väga rahul ja teeme suure peo. Vastasime, et ei, oleme ju sisuliselt rahvusraamatukoguna töötanud kogu aeg. See ei anna meile õigust teistele raamatukogudele mingeid käske jagada, ja ega me tahagi. Kavatsime edaspidigi kõike koos arutada. Kõik raamatukogud üheskoos peavad oma asjad sirgeks rääkima. Märtsikuus tulevad kõikide teadusraamatukogude direktorid kokku nõu pidama, kuidas me siis peaksime oma tööd korraldama.»

KAI MARAN

Taas täienduskoolitusest

Ilmselt on praegusel ajal targem keskendada meeled mitte ehmatavatele polettidele, vaid enese täiendamisele vaimses mõttes. «Raamatukogu» 1990. aasta teises numbris kirjutasid Krista Talvi ja Tiiu Valm sellest tööst, mida teeb rahvaraamatukogudele mõeldud seminaride korraldamisel Rahvusraamatukogu. Raamatukoguhoidjate täienduskoolitusega tegelevad veel ka Kultuuriministeerium, Kultuuritöötajate Täienduskool, Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing, aktsiaselts «Teek» jt.

MIS NOORKUU AJAL ALUSTATUD...

AINO ARRO

Kultuuritöötajate Täienduskooli direktor

... see edeneb hästi. Nii kirjutas Tiiu Pohla «Kultuuris ja Elus» pärast Kultuuritöötajate Täienduskooli (tol korral Kultuuritöötajate Kvalifikatsioonitõstmise Kursused) pidulikku avamist 21. jaanuaril 1985. a.

Seitse aastat tagasi arvati, et maja 55 J. Vilmsi tänaval (tol ajal J. Tombi 55) jääb tulevasele trammiteele jalgu ja ei saa kauaks kultuuritöötajate koduks jääda. Sinna pidid esialgsete plaanide kohaselt tulema vaid ruumid kursuste pidamiseks. Olulised olid õppeklass ja ööbimisvõimalused, koosseisulisi õppejõude ega asjaajajaid polnud ette nähtud. Nende tööd pidid jätkama Kultuuriministeeriumi töötajad. Ilmselt oli aga noorkuu mõju tõhusam, kui algul arvata osati. Nõudmine rahvakultuuri täiendõppe järele suurenes ja töö pidi muutuma süsteemsemaks. Võimalus selleks tuli varsti, kui rahvaloomingu ja kultuuritöö teaduslik-metoodiline keskus otsustati reorganiseerida ja muist sealt vabanenud tööjõudu sai meile üle tuua. Kuna meie koostöö oli algusest peale hea olnud, läks ületulek sujuvalt. Alates 1989. a sügisest võimegi rääkida uuest etapist meie lühikeses ajaloos. Enamik kursusi on nüüd oma maja töötajate kavandada ja korraldada. Aastas käib meil õpetamas üle 200 õppejõu. Oleme vist lausa õnnesärgis sündinud, et meie majja on ikka ja jälle nii palju suurepäraseid inimesi oma teadmisi jagama tulnud.

Esimestel aastatel suutsime vastu võtta 500–600 õpihimulist, nüüd on see arv kahekordistunud. Ilmselt on siin aga ka piir, sest maja on väike ning õppeklasside ja saalide üürimine hakkab üle jõu käima. Võib juhtuda, et suurte gruppide puhul ei suuda me küllaldaselt tähelepanu

pöörata igale õppurile. Taotleme ju, et iga inimene, kes meie majja tuleb, tunneks end siin oodatuna ja saaks juurde nii erialaseid teadmisi kui ka teavet sellest, mis omal ajal meie hariduses lünklikuks jäi. Inimene, kelle igapäevatöö on anda turvatunnet neile, keda ta teenindab, saaks selle omakorda meie käest.

Oleme pidanud oluliseks eelkõige nende õpetamist, kes omakorda teisi õpetavad. Ainult nii saame aidata võimalikult paljusid. See ei tähenda, et meie majja poleks oodatud need, kes ainult enda tarvis õppida tahavad.

Tutvudes Põhjamaade täiskasvanute koolitusega, leidsime oma rõõmsaks üllatuseks, et mõtleme sealsete kolleegidega üsna ühtemoodi ja haakume väga hästi nende süsteemiga.

Nii arvamegi, et Kultuuritöötajate Täienduskooli ülesanded on:

- koolitada inimesi, kes aitavad hoida rahvakultuuri järjepidevust;
- anda ja täiendada erialateadmisi rahvakultuuris;
- täita üld- ja humanitaarhariduse lünki.

NEIST ÜLESANNETEST LÄHTUVALT KORRALDAME ERIALAKURSUSI JA -KOOLE RINGIJUHTIDELE, -ÕPETAJATELE:

- tantsujuhid (rahvatants, seltskonna- ja võistlustants);
- näitejuhid;
- käsitööringide juhendajad;
- lilleseade õpetajad (euroopa seade, etnograafiline kuivtaime-seade);
- kõneõpetajad.

ERIALAKURSUSI:

- kodu-uurijad;
- suguvõsauurijad;
- rahvamuusikud;
- õhtujuhid-mängujuhid;
- raamatukogutöötajad;
- muuseumitöötajad.

ÜLDHARIVAIKURSUSI KM SÜSTEEMI TÖÖTAJAJALE:

- Eesti ajalugu, kultuur, keel;
- teiste rahvaste ajalugu, kultuur, keel;
- kultuurilugu;
- käitumiskultuur, etikett;
- suhtlemispsühholoogia.

TASULISI KURSUSI HUVILISTELE:

- lilleseade;
- jõuluvanad;

- pulmavanemad;
- *showmanid*.

Iga päev toob uusi ideid, uusi mõtteid. Tunneme, et uuenevas ajas uueneme pidevalt ka ise. Oleme õnnelikud, kui inimesed, kes meie majja tulevad, lahkuvad siit värskemana, laetuna uutest ideedest, tahtmisest oma kodupaiga elu edendamiseks midagi uut korda saata.

Uute kohtumisteni!

RAAMATUKOGUHOIDJATE TÄIENDUSKOOLITUS 1992. AASTAL

MAIE GROSS

ETIKETI KURSUS

I osa Tallinnas 23.—28. märtsil

II osa Tallinnas 7.—12. septembril

Kursus «LUGEJATEENINDUS JA KUTSE-EETIKA»

Tallinnas 18.—22. mail

Korraldajad: Eesti Vabariigi Kultuuriministeerium, Eesti Rahvus-
raamatukogu, Eesti Kultuuritöötajate Täienduskool
Telefon 44 27 28, Krista Talvi

* * *

Seminar «RAAMATU HOID JA RESTAUREERIMINE»

Tallinnas 26.—30. oktoobril

Korraldajad: Eesti Vabariigi Kultuuriministeerium, Eesti Rahvus-
raamatukogu

* * *

Kursus «JURI PARIJÕGI JA VANEM EESTI LASTEKIRJANDUS»

I osa toimus Tartus 17.—20. veebruaril

II osa Tallinnas 13.—16. aprillil

III osa (lõpetamine) Tallinnas 2.—4. novembril

Korraldajad: Eesti Lasteraamatukogu, Eesti Kultuuritöötajate
Täienduskool

Telefon 68 24 63, Ene Kütt

* * *

Vene raamatukoguhoidjate kool (II õppeaasta)

«МЫ ЖИВЕМ В ЭСТОНИИ»

I osa Saaremaal 4.—7. mail

II osa Tallinnas 12.—14. oktoobril

* * *

Kursus «KOOLIRAAMATUKOGU TÖÖKORRALDUS HARUHARIDUSELE ÜLEMINEKUL»

Algajatele kooliraamatukoguhoidjatele

Tallinnas 10.—12. märtsil

Kursus «KOOLIRAAMATUKOGU JUHENDAMINE LINNA/MAAKONNA TASANDIL»

Linna/maakonna õpikute fondi nõunikele

Tallinnas 12.—13. mail

Kursus «AKTIIVI OSA KOOLIRAAMATUKOGU TÖÖS»

Tallinnas 22.—23. septembril

Kursus «KOOLIRAAMATUKOGU TÖÖKORRALDUS UUEL TASANDIL»

Kursus on vene keeles

Tallinnas 10.—12. novembril

Korraldaja: Eesti Pedagoogikaraamatukogu

Telefon 42 12 17, Anne Äärismaa

* * *

Seminar teadusraamatukogude tippjuhtidele (direktorid ja asedirektorid)

Soome lektorid

Tallinnas 2.—3. aprillil

Seminar ERÜ aktiivile

Lohusalus 7.—10. septembril

Seminar teadusraamatukogude keskastme juhtidele

Soome lektorid

Tallinnas oktoobris

Korraldaja: ERÜ

Telefon 44 10 60, Reet Olevsoo, Linda Kask

* * *

Aktsiaseltsi «TEEK» kursused:

«RAAMATUKOGU-, ARHIIVI- JA MUUSEUMITÖÖ AUTOMATISEERIMISE ALUSED»

(Raamatukogude, arhiivide, muuseumide, teadus- ja tehnikateabe fondide töötajatele, kelle perspektiivseks töösuunaks on mikroarvutite rakendamine oma asutuse põhitöös)

Tallinnas jaanuarist maini 1 päev 1 kord kuus

«RAAMATUKOGUTÖÖ KAASAEGSED MEETODID JA TEHNIKA-VAHENDID»

«ПРИМЕНЕНИЕ СОВРЕМЕННЫХ МЕТОДОВ И ТЕХНИЧЕСКИХ СРЕДСТВ В БИБЛИОТЕЧНОЙ РАБОТЕ»

(Venemaa soome-ugri rahvaste raamatukogude arengu küsimustega tegelevatele juhtidele ja spetsialistidele)

Tallinnas 1 nädal mais (sellest 1 päev Tartus)

ERIALANE SAKSA KEEL

(Raamatukogu-, arhiivi-, muuseumi- ja infotöötajatele erialase saksa keele oskuse süvendamiseks)

Tallinnas aprillist maini

«ERIALATEABE VAHENDAMISE KÜSIMUSI»

(Tehnika-, meditsiini-, pedagoogika- jm erialaraamatukogude, infoorganite, patenditalituste, konsultatsioonifirmade, teabekeskuste, informatsiooni analüüsi talituste jt erialateabe vahendamise organisatsioonide spetsialistidele)

Tallinnas 27. mail

Telefon 32 12 55, Toomas Etverk

Ametiühingud teelahkmel II

KAI MARAN, ENE RIET

Milline peaks olema ametiühingu roll praegu, üleminekuajal, mil keegi ei tea täpselt, kust kuhu me tegelikult üle oleme minemas, kas mõne aja pärast võiks järjekordade kadumine tähendada kaupade küllust või hoopis nende täielikku puudumist?

Pole midagi imestada, et oleme ametiühingule tänulikud kanade, munade, mööbli ja kõige muu eest, mille müüki ta korraldab. On ju a/ü kutsutud ja seatud aitama töötajat tema kitsikuses. Raha eest nagu-nii poest kõike ei saa või siis on ettevõtlike äriteeste vahendatud kaup poodi jõudes suurusjärgu võrra kallim.

Tänu Rahvusraamatukogu aasta tagasi valitud a/ü esinaise CILIA LAUDI ettevõtlikkusele on meie majas müüdnud paljugi hädavajalikku. Siiski näeb C. Laud a/ü pärisrolli muus:

«Praegu on mu põhitöö selles, et helistan oma kunagistele tuttavatele: ole hea, kas sa mäletad mind, mul oleks vaja... Ja hakkas siis pead murdma, millega neile kaupade eest tasuda. Ja oma maja inimestele pean seletama nagu kaubamajas: televiisoreid ei tea millal tuleb, jalgrattaid juba müüsimise jne. Ja alati on inimesi, kes on pisarateni solvunud, et nad müügiaja maha magasid. Ma ei taha olla varustusosakonna juhataja. Õnneks on mul terve psüühika. Ma ei lähe kunagi endast välja. Esiteks ei taha ma näidata, et kellelgi on õnnestunud mind endast välja viia, ja teiseks saan ma aru, et ega nurisejagi pole sellises hädaolukorras süüdi.

Mina näen siiski ametiühingu rolli muus. Ja nimelt: ma olen nõus aitama neid, kes teevad oma tööd kogu südamest. Kui inimene tõesti annab oma parima, olgu siis ka parema töö eest parem palk. Aga selleks, et ametiühing üldse saaks inimesi kaitsta, peaksid administratsioon ja ametiühing üheskoos sõlmima tööle tulijaga **töölepingu**. Seal peaksid kirjas olema mõlema poole, nii töövõtja kui tööandja õigused ja kohustused ning ka tööle tulija töötasu. Kui inimene on end heast küljest näidanud, siis aasta pärast pikendatakse lepingut ja ehk tõstetakse palkagi, kui ei, siis makstakse talle kahe nädala raha ette ja ta lahkub. Me peame iga päev oma tööga tõestama, et oleme parim, kes sellele kohale sobib. Ega kõike ainult diplom ei määra. Inimene lihtsalt sobib mõnele kohale ja mõnele mitte. Ma ise näiteks töötasin kunagi raamatukaupluse osakonnajuhatajana ja kui mõni müüja jäi haigeks, pidin leti taga olema. Ja ma panin tähele, et inimesed pelgavad minu juurde tulla, kuigi ma püüdsin naeratada ja lahket nägu teha. Sellest ma järeldan, et mina näiteks lugejateenindusse küll ei sobiks.

Ametiühingu roll jääb ebamääraseks seni, kuni valitsus ei võta vastu ametiühingu põhimäärust, mis annaks meile kindlad õigused kaitsta inimesi vallandamise ohus, võidelda palgatõusu või õiglase puhkuse eest. Ametiühing ja administratsioon ei pea tegutsema käsikäes, vaid olema heas opositsioonis. Ma ei karda konflikte, ma tahan elada iseendaga rahus.

Mida ma olme poole pealt siiski heameelega teeksin: kui ametiühingul oleks raha, hoolitseksime pensionäride eest — ehitaksime neile kas puhkekodu või vanadekodu.

Toetan ka Evi Soo ettepanekut moodustada Kultuuriametiühingute Liidu juurde reservfond, kust võiks aasta jooksul anda toetust neile, kes töökohast ilma jäänud. Sel juhul aga tuleks liikmemaksu tõsta.»

C. Laud võttis a/ü korraldustöö üle KAI IDARANNALT, kes oli Rahvusraamatukogu ja Eesti Lasteraamatukogu a/ü esinaine kolm aastat. Mida tema kogemused näitavad, milles ametiühingult kõige enam abi on oodatud?

«Siiani on defitsiitsete kaupade müük olnud peaaegu ainus asi, mille eest ametiühingut on kiidetud. See oleks ka vastus esitatud küsimusele. Kui aga kogu ühiskonnaelu on nii seatud, et ühed teevad teiste tööd, siis pole ime, et tõelist Eesti Vabariiki näevad alles meie lapselapselapsed.

C. Laud:
«Ma tahan elada
iseendaga rahus.»

K. Idarand:
«Peame pea
püsti hoidma.»

Võiks ju rääkida veel ühest-teisest, mida ametiühing on senini inimeste heaks teinud: ravituusikute jaotamine (tegelikult arstide ülesanne), lastelaagrid, ekskursioonid, sporditöö, teatripiletite levitamine jne — loetelu tuleks väga pikk ja vaevalt see kedagi üllataks. Aga parema meelega räägiksin hoopis ideaalsest ametiühingust. Viimast teatavasti pole olemas, aga mingi siht tasuks siiski seada. Kui Eesti Kultuuriametiühingute Liit alustas, võeti eeskujuks läänemaailmas väljakujunenud ametiühinguliikumine, kus põhiline on palgavõitlus. Meie olud teadagi erinevad sealsetest nagu öö päevast, kuid eesmärk on seda õilsam.

Esmane eeldus on minu meelest see, et ametiühingu liige oleks eelkõige väga hea oma ala spetsialist või lihtsalt korrektne töötaja. Ainult sel juhul on tal ka õigus tööandjalt midagi nõuda: pikemat puhkust, suuremat palka, lühemat tööaega (on ju raamatukogus ametikohti, kus töö tervist kahjustab). Ent sellest üksi kahjuks ei piisa, tarvis läheb veel ladusat töökorraldust ja täpseid nõudmisi ülemuste poolt.

Ametiühingu ülesandeks ei saa olla distsipliini ja tööde täitmise kontroll, see on administratsiooni rida. Juhtkonnal võiksid olla palju vaba-

mad käed kas või töötajate vallandamisel. Oleme ametiühingukomitees küllalt näinud, kuidas mõnele joomavennale sada korda moraali loetakse. Lõpptulemus on ikka üks, aga kallist aega on kulutatud palju. Pealegi seisab tööpuudus ka kultuuritöötajate lävel, valmis halastamatu seaduspärasusena jõusse astuma.

Ma kujutan ette, et selline vastastikune pingestatus — administratsiooni poolt ranged nõudmised ja ametiühingu poolt (vana nimega) kollektiivlepingu tingimused — looks aluse tõhusale tööle. Vastasel juhul muutub kollektiivlepingu sõlmimine «linnukeseks» tööplaanis, sest mis mõtet on nõuda selle sõlmimist, kui kirjas seisab 40tunnine tööädal, aga iga teine töötab heal juhul 35 tundi ilma mingit luba küsimata.

Karta on, et ma mõnda kohusetundlikku töötajat oma jutuga riivasin. Liiatigi on meil ju elu nii raske lõputute järjekordade tõttu ning ühiskonnas on töö prestiiž üleüldiselt langenud, nii et tekib trotslik mõte, kas kultuuril ja haridusel on praegusel ajal üldse tähtsust. Kahjuks pörkasin ma oma loogikaga vastu suletud ringi. Kuid me ei tohi alla anda, peame jätkama julgelt oma töö väärtuse teadvustamist kõigile ja eelkõige ise pea püsti hoidma nii otseses kui kaudses tähenduses.»

Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu aastapreemia kandidaadiks esitas...

... **Lääne Maakonna Keskraamatukogu kollektiiv** — lasteosakonna juhataja **KRISTI ALAKÜLA**, kelle 10 tööaasta jooksul on lasteraamatukogu võitnud lugupidamise nii noorte lugejate kui ka pedagoogide ja lastevanemate seas. Kolleegid hindavad kõrgelt tema juhtimis- ja suhtlemisoskust, sirgjoonelisust ja korrektsust.

... **Tartumaa raamatukogutöötajad** — Tartumaa Keskraamatukogu direktori **TIJU ERLEMANNI**. Kolleegid hindavad tema oskust korraldada tööasju tasa ja targu, tema püüdu anda oma töötajatele tugev vaimne pagas, seda eeskätt järjepideva seminarõppe kaudu. Tunnustust väärrib Tiiu Erlemann ka hea organisaatorina: paljud kirjandusloolised suurüritused on läbi viidud Tartumaal. Tiiu Erlemann on olnud tegev ka kõigis

Raamatuühingu korraldatud ettevõtmistes. Teda tuntakse kõikjal abivalmis ja vastutuleliku inimesena, kolleegide arvates on ta hoolitsenud nende eest palju enam, kui amet seda nõuab.

... **Eesti Raadio** — teatmetoimetuse juhataja **HEINO JAAGOMÄE**. «Ta on paljude aastate jooksul olnud asendamatu abiline raadiosaadete toimetajatele ja autoritele. Tänu tema täpsusele, laialdastele teadmistele ja korrektsele süstematiseerimisele oleme suutnud hoida oma saadete faktitaset. Tema abi oli hindamatu eriti kriisipäevadel,» märgib Eesti Raadio peadirektor P. Sookruus.

Eesti Raadio ettepanekuga ühinevad ka «**Raamatukogu**» toimetajad, kes omal ajal Eesti Raadios töötades on ka H. Jaagomäe kompetentsust ja vastutulelikkust kogenud. Alati on ju toimetajal kiire, ja ammendava ülevaate ükskõik mis valdkonnas kirjutatust annavad ER teatmetoimetuse ajalehelõigendite temaatilised mapid. Kahjuks on need nüüd jäänud teistes Eesti raamatukogudes unikaalseks nähtuseks.

... **Lääne Maakonna Keskraamatukogu direktor Mare Ektermann** — lasteosakonna konsultandi **KRISTA KUMBERGI**, kes on oma töös silma paistnud andekate mõtete ja nende andeka teokstegemisega. «Krista on meie seas tippmailer,» iseloomustab teda direktor Ektermann. «Tal on osavad käed ja hiilgavad mõtted töös lastega ja raamatuga, ta on lasteraamatukogus ja kolleegide seas asendamatu oma fantaasia ja selle teostuse poolest. Tema käe all töötab raamatusõprade ring (näitering koos K. Alakülaga), teda oodatakse esinema kooli ja kultuurimajja. Ta on abivalmis, hea suhtleja, laia silmaringi ja sügavate teadmistega nii kirjanduses kui kultuuris.»

... **ERÜ hariduse ja täienduskoolituse toimikond** — ajakirja «Raamatukogu» tegevtoimetaja **KAI MARANI**. Tema asjatundliku toimetaja-käe all on ajakiri kujunenud väga loetavaks, sest see sisaldab kõigile raamatukogutöötajatele tarvilikku ja huvipakkuvat informatsiooni. Ajakirja materjalide valik ning sisuline ja vormiline mitmekesisus (intervjuud, referaadid, mälestused, ülevaated, tutvustused jne) osutavad toimetaja põhjalikule süvenemisele raamatukogunduse probleemidesse. Kai Maranis on loomingulist sädet ja erksat huvi kõige vastu, mis puutub tema töösse.

... **Orissaare raamatukogu** — vanemraamatukoguhoidja **ELNA OTSA**. Kolleegid hindavad eriti tema tööd lastega, kellele ta on korraldanud igat laadi huvitavaid üritusi. Juba 30 aastat on Elna Ots pidevalt andnud Orissaare Keskkoolis ja Internaatkoolis raamatukogutunde.

... **Põlva Keskraamatukogu** — vanembibliograafi **KÜLLI OTSA**. K. Ots on silmapaistvate organisaatorivõimetegega inimene; tema õiul oli raamatukogutöötajate kokkutuleku korraldamine Värskas 1991. aastal.

Ta on ERÜ väikeste raamatukogude seksiooni liige ja tegutseb ühingu Põlva volinikuna. Külli Otsal jätkub teotahet ka väljaspool raamatukogu-üritusi (Põlva Väikese Kooli Seltsis), samuti ametiühingutöös.

... **Harju maakonna rahvaraamatukogude töötajad** — Saku raamatukogu juhataja **HELLE PÄRLINI**, kes on olnud just see ehtne maa sool ja teinud raamatukogust tõelise kultuurikeskuse. Tema algatusel hakkas raamatukogus koos käima muinsuskaitseklubi, sealt hargnes muinsuskaitse liikumine üle Hageri kihelkonna. Nüüd on see klubi võtnud oma hooleks ka Saku heakorramise. Helle Pärlin on korraldanud kogu Saku avalikku kultuurielu — kodukandipäevi, vanavaranäitusi, simmaneid, laulupidusid, kohaliku ajalehe «Saku Sõna» ilmumist, tutvustanud kiriku ajalugu.

... **Pärnumaa Keskraamatukogu** — Tõhela raamatukogu juhataja **SILVI RANNA**, kes on osanud oma kõrvalises maakohas asuva väikese raamatukogu muuta hubaseks suhtlemispaigaks kodukandi rahvale. Innuka kodu-uurijana on Silvi Rand kogunud nii rahvapärimuste kui ka arhiivimaterjalide põhjal rohkesti materjali Tõhela ajaloo, elu-olu, kolhooside loomise, kunagiste seltside tegevuse jne kohta. Ta on uurinud ka oma raamatukogu ajalugu ja koostanud kroonika, mis sai 1990. a vabariiklikul kroonikate ülevaatusel 3. koha külaraamatukogude seas. Silvi Rand on ka kaasa löönud kodukohapäevade korraldamisel. Oma kodukandi jaoks on ta hoopis rohkemat kui ainult raamatukoguhoidja, arvavad tema kolleegid.

... **Eesti Teaduste Akadeemia Raamatukogu** — *Baltica*-osakonna vanembibliograafi **KYRA ROBERTI**. Töökaaslased hindavad tema viljakat uurimistööd eesti raamatu ajaloo alal. Tema koostatud suuremad ülevaated on ilmunud eesti raamatu ajaloo väljaandes «Eesti raamat 1525—1975» (Tln, 1978). Paarikümne aasta jooksul on Kyra Robert avaldanud lühemaid uurimusi raamatukogude, raamatu ja trükinduse ajaloo alalt. Esiletõstmist väärivad tema uurimused Tallinna vanemast kultuuriloost, 16.—17. sajandist. Ta on esinenud mitmetel eesti ja välismaa raamatuteaduse konverentsidel. 1991. a ilmus K. Roberti artiklite kogumik «Raamatutel on oma saatus», kuhu on koondatud 14 lühemat raamatuajaloolist uurimust aastatest 1969—1990. Ta kuulub eesti rahvusbibliograafia redaktsioonikomisjoni ning eesti raamatuteaduse leksikoni koostamise initsiatiivgruppi. K. Robert võtab osa ka Osnabrücki Ülikooli keele- ja kirjandusteaduse kateedri rahvusvahelisest uurimisteamast «Stadt u. Literatur im 17. Jh.» ning Kölni Ülikooli raamatukogunduse õppetooli professori Paul Kaegbeini koostatava «Raamatuteaduse leksikoni» koostamisest Baltimaid puudutavate materjalide osas.

... **Tallinna Konservatooriumi raamatukogu** — vanembibliograafi **ANNE SALUTEE**, kes oma töökuse, abivalmiduse ja asjatundlikkusega on pälvinud kogu raamatukogupere lugupidamise ning kelle poole pöör-

dutakse alati meelsasti nõu ja abi saama. Kaastöötajad peavad Anne Saluteed kollektiivi hingeks ja leiavad, et tegelikku raamatukogutööd tehakse nimelt selliste kohusetundlike ja tagasihoidlike inimeste kätega.

... **Tartu Maakonna Keskraamatukogu, Tartu Linna Keskraamatukogu, Tartu Ülikooli Raamatukogu** — ERÜ Tartumaa Kogu esinaine **ELLE TARIKU**, kes on Tartumaal arukalt ja ettevõtlikult Raamatukoguhoidjate Ühingu tööd korraldanud ning olnud tegev juba ERÜ asutamisel. Hinnatakse tema rolli välis-eesti kirjanduse tutvustajana Tartu- ja Jõgevamaal. E. Tarik on kandnud hoolt, et raamatukogu välis-eesti kirjanduse fond oleks võimalikult kõikehõlmav. «E. Tarik peab oluliseks tihedaid sidemeid eri raamatukogude vahel — nii välditakse asjatut paralleelsust töös ja õpitakse tundma üksteise töökogemusi,» tähendab TÜ Raamatukogu direktor M. Ermel.

... **Eesti Rahvusraamatukogu kollektiiv** — Võru Keskraamatukogu direktori **EHA TILLMANNI**. «Eha Tillmann on tõeline Võru maakonna vaimuelu juht. Ta on loonud head ja tihedad sidemed kohalike omavalitsustega, mille tulemusena raamatukogud on leidnud kindla koha maakonna elus. Ta on Keskraamatukogu uue hoone projekti ja ehituse sisuline organiseerija. Raamatukogust on kujunemas Võru kultuurielu keskus. E. Tillmann on algatusvõimeline, mitmekülgsete kultuurihuvidega isiksus, kes otsib lahendusi raamatukogu argielu probleemidele,» kommenteerib Rahvusraamatukogu direktor Ivi Eenmaa.

... **Eesti Rahvusraamatukogu raamatukogunduse osakond** — oma osakonna juhataja (nüüd juba endise) **TIIU VALMI**. Tema tööpõld on väga lai, seetõttu on ta tuntud ja vajalik inimene kõigile Eesti raamatukogudele. Hinnatakse tema kompetentsust, töökust, energilisust, sihikindlust. Suur osa oli tal rahvaraamatukogude seaduse väljatöötamisel ja tutvustamisel. Tema juhtimisel toimub Tallinna raamatukogude uuring, mille esimestest tulemustest ta «Raamatukogus» (nr 2/3, 1991) ka ülevaate andis. Ta on ka ajakirja «RK» kolleegiumi liige ja temalt on tulnud mitmed väärt ideed nii raamatukoguhoidjate ajakirja praktilises kui ideelises plaanis. Tiiu Valm ei ole see, kes midagi kahe silma vahele või pooleli jätaks.

* * *

ERÜ juhatus otsustas anda aastapremia (à 1000 rbl) ELLE TARIKULE, KYRA ROBERTILE ja HELLE PÄRLINILE.

Õnnitleme!

Hiljuti esitasid ühe Tallinna suure kooli 12. klassi õpilased kooli direktorile avalduse, kus palusid muuta kooli raamatukogu töökorraldust. Nende arvates «segab raamatukogu õppeprotsessi», sest ta on alalõpmata suletud, «raamatukoguhoidjad on ebaprofessionaalsed ja ebakompetentsed». Direktor ütles, et ta on ka enne õpilastelt samasisulisi kaebusi saanud. Arvatavasti on see nii mitte ainult selles ühes koolis. Milles on siis asi?

Mis saab Eesti kooliraamatukogust?

ENE RIET

Kooliraamatukogudest ja nende probleemidest on siiani vähe juttu tehtud. 27. novembril läinud aastal toimus Lasteraamatukogu eestvõttel Tallinnas seminar-nõupidamine, kus osales ligi 40 kooliraamatukogutöötajat üle Eesti. Kuna tuldi taas kokku üle pika aja, siis arutati hetkeolukorda üldiselt. Anne Rande tutvustas laste- ja kooliraamatukogude tööd Soomes, kus neile on siiani pööratud häbiväärselt vähe tähelepanu (nende olukord on halvemaid Euroopas), Mall Saul andis ülevaate oma 1991. aastal tehtud kooliraamatukoguhoidjate ankeetküsitlusest, Silvi Saul rääkis lähemalt Austria raamatukogudest, mida ta oli hiljuti külastanud.

Eesti kooliraamatukogude praegustest muredest kõneles pikemalt Haridusministeeriumi Kooliraamatukogude Nõukogu liige ELGA KOMMEL:

«Kooliraamatukogude olukord on praegu keeruline. 1949. aastal laastati kooliraamatukogud täielikult. Üsna lühikese aja jooksul anti Kultuuriministeeriumi korraldusega rahvaraamatukogudele üle kogu välis-, eesti ja vene kirjandus. Koolidesse jäid Lenini ja Stalini teosed ning muu seda laadi kirjandus, mis mahtus ära direktori kabinetti ja pidigi olema seal hästi nähtaval kohal. Nägin Väike-Maarja koolis üleantud kirjanduse nimekirja. Ei oleks osanud arvatagi, kui hea klassika- ja teatmeteoste fond neil oli. Fondide taastamine on edenenud väga visalt. Kooliraamatukogudes on olnud põhiliselt kirjandustundide kohustuslik lektüür. Paljud head lasteraamatud (näiteks muinasjutud) läksid kooliraamatukogust mööda. Praegu on sama häda — väärtkirjandus ei jõua raamatukokku, sest Bibkollektor ei ole otsesuhetes kõigi kirjastustega. Meil on

Eestis üle 700 trükiõigusega ettevõtte, neist on suhted Bibkolektoriga loonud umbes 200. Ülejäänud ei sõlmi oma toodangu levitamise lepingut (Raamatukaubastu võtab siiski soliidse protsendi), raamatud viiakse ise raamatukauplustesse, müüakse nõupidamistel või mujal. Keegi ei tea täpselt, mis meil ilmub. Ma võin öelda, et Tallinnas on üks kauplus, kus väikesetiraažilist kirjandust lahkelt vastu võetakse — «Võitlev Sõna» Pärnu maanteel. Raamatukogu saab hästi töötada siis, kui tema fond on õigesti komplekteeritud. Ja see on eelkõige raamatukoguhoidja mure. Raamatukogul on õigus osta nii üksikisikult kui raamatukauplustelt kas sularaha eest või arvega, samuti tellida Bibkolektorilt.

Praegu on kõige tähtsam fondid korda teha, väärtusetud raamatud maha kanda. Sellele viitas ka hr Kalju Luts, öeldes, et tal on piinlik vaadata meie koolide raamatuvara. See, et meil ei ole enam midagi riialele panna, kui me kõik maha kanname, pole põhjendus. Tuleb konsulteerida õpetajatega (programmid muutuvad) ja kõrvaldada julgelt kõik ebasobiv. Eesti Hariduse Arenduskeskus koostabki praegu koolikogudest kõrvaldamisele kuuluvate raamatute nimekirju.

Tähtis on kooli- ja rahvaraamatukogude koostöö. Mõtlen tänutundega Mare Ektermannile, kes tegi ära suure töö ja koostas näidiskoostööplaani (Rahva- ja kooliraamatukogude koostööst. Met. kiri. Tln, 1983). Ka lugemiskultuuri tunde ei saa teha muidu kui koostöös. Üksvahe toimusid tunnid päris korrapäraselt. Neid tuleb uuesti korraldama hakata. Me ei jõua kuhugi, kui meie lapsed ei tunne raamatuid. Oli üks niisugune anekdootlik lugu: poiss läks keskraamatukogusse ja küsis sinist füüsikaraamatut. Kui ta siis viisakalt kataloogi juurde juhatati, ei osanud ta seal midagi peale hakata. Lapsed ei oska kirjandust otsida. Me elame ajal, kus kõike ei tuubita pähe, vaid tuleb osata kasutada teatmeteoseid. Koostööd rahvaraamatukogudega on hästi tehtud Haapsalus, Võrus ja Narvas, ja seda ei korraldatud ülevalt poolt, kõik tehti kohapeal ise. Olgem siis teineteise vastu sõbralikud, leidkem ja kasutagem head, mida üks saab teisele toetuseks ja täienduseks pakkuda.

Me elame väga vaesel ajal ja ma ei teagi, kui suur on komplekteerimissumma praegu. Kohalikud omavalitsused on muutumas peremeheks, nad annavad täpselt sedamööda, kuidas neil võimalik on ning kuidas nad haridust ja kultuuri hindavad. Peab ennast maksma panema, võitlema oma raamatukogu eest, nagu direktor võitleb kooli eest või rahvaraamatukogu juhataja oma raamatukogu eest. Ei saa aga ainult lihtsalt nõuda, oma nõudmisi tuleb ka õigustada tubli tööga. Halb tunne on südames, kui öeldakse, et kooliraamatukogud on ju alailma suletud. Kooliraamatukogu peab olema avatud 6 tundi päevas.

Aasta tagasi taastati **Kooliraamatukogude Nõukogu**, mis pidi neid asju korraldama, sest tollal Haridusministeeriumis sellega keegi teine ei tegelnud. Pean ütleva, et nõukogu töö enda peale võtmine oli üks mu

kergemeelsemaid samme, sest aeg on näidanud: üksnes nõuandja ametis on raske asju lahendada.

Ühe asja me siiski suutsime mingil moel õigeks ajada — see on töötasu, mis peab olema võrdne õpetaja keskmise töötasuga vastavas koolitüübis.

Lahendamata jäi hulk küsimusi — Eesti Vabariigi äkiline taastamine lõi kõik nagu mikseris segamini, sest kõik koostamisel olnud seadused ja määrused tuleb nüüd uuesti teha. Seniajani on selgusetu, kes ja kui palju peaks tegelema õpikute ja töövihikutega. Küsimuseks on ka luge-miskultuuri tunnid, mille eest kooliraamatukoguhoidja võiks saada lisatasu.

Peeaaegu igas koolis on arvutid, pole aga välja õpetatud ühtki raamatukoguhoidjat neid oma töös kasutama. Ei tohiks ometi olla keeruline sisestada arvutisse andmed kas või ainult pedagoogilise kirjanduse kohta. Täiendõppe süsteem peaks korralikult funktsioneerima.

Probleemidest veel. Suures ja väikeses koolis on mõlemas üks raamatukoguhoidja, kuigi suures koolis on tööd poole rohkem.

Leevendamata on ka kakskeelsete koolide mured. Viimati seda asja arutades väitis Haridusministeeriumi ametnik: kakskeelseid koole on nii vähe, et nendega polegi mõtet tegelda. Ometi peab seal raamatukoguhoidja komplekteerima kahes keeles, töötama läbi kõik temaatilised plaanid, tellima õpikud, käima mitmest kohast raamatuid ära toomas. Au ja kiitus neile, kes sellele vastu on pidanud (näit S. Keridon Kehrast).

Praegu töötab haridusministri poolt määratud 7liikmeline töögrupp välja **kooliraamatukogude põhimäärust** (eriline kiitus Irma Raatmale Rakvere 1. KKst, Ann Järvsoole Kose KKst, Rutt Kallasele Tallinna 20. KKst, Aime Tartole TEMTist). Ma olen olnud sealjuures vaateleja ja konsultant. Peab saama paberile tõsise määruse. Projektiga on juba ERÜ kaudu tutvunud raamatukoguhoidjad ja Haridusministeerium. See on esimene niisugune dokument, mille tegemises osalevad kooliraamatukoguhoidjad ise, ehk tuleb ta siis välja raamatukogusõbralikum kui mõne ametniku koostatu.

Kooliraamatukogude põhimäärus fikseerib raamatukogu koha koolis, töö, mida seal tehakse, lugejaskonna ja finantseerimise. Põhimääruse esimene lisa määrab nii üldhariduskoolide, tehnikumide kui kõrgkoolide raamatukogude koosseisud. Teises lisas sätestatakse töötasud. Kolmas lisa määrab õppekirjandusega varustamise korra. Haridusministeeriumi korraldusel peaks maakondades juba töötama inimene, kes pakib raamatud ja töövihikud ümber, kirjutab saatelehe ja korraldab kohaleviimise kooli. Olen aga kuulnud, et siin-seal (näit Harjumaal) võtab raamatukoguhoidja haridusosakonnas ise raamatud virnast ilma saatekirjata ja viib need käe otsas kooli. Tehnikumidel käib praegugi varustamine ra-

matukaupluste kaudu nagu varem teistelgi koolidel ja selleks on neil eraldi töötaja. Nad on väga õnnelikud, et see kord on püsima jäänud. Neljas lisa fikseerib, kes ja kuidas hakkab kooliraamatukogusid edaspidi juhendama. See on praeguste kiirete muutuste juures eriti tähtis. Juhendajaks peaks olema inimene, kes on vähemalt viis aastat kooliraamatukogus töötanud ja teab sealseid muresid.»

* * *

E. Kommeli sõnavõtule pidid järgnema läbirääkimised, millest ei tulnud aga suurt midagi välja, sest enamik kaugelt tulnud oli juba lahkunud.

Tallinna raamatukoguhoidjad tahtsid teada, kui palju on Haridusministeerium eraldanud raha raamatute ostmiseks. Kahjuks ei osanud keegi sellele konkreetset vastata. Pealegi hakkab kõik edaspidi sõltuma kohalikust omavalitsusest ja meie üldisest rikkusest või vaesusest.

Kooliraamatukogu põhifond (kõik peale õpikute ja metoodikavahendite) on enam-vähem võrdne külaraamatukogu fondiga (8000—9000, suuremates koolides kuni 15 000 eks). Külaraamatukogu fondi põhikomplekterijaks on keskraamatukogu. Kooliraamatukogudel selline keskus puudub. Nad peavad tegema kogu töö ise. Õpikuid on keskmises koolis umbes 50 000. Varem saabusid õpikud suvekuudel ja raamatukoguhoidjal oli võimalik paari koolitöötaja abiga nad kooli alguseks arvele võtta, tembeldada ja klassikomplektide jaoks valmis panna. Nüüd saabuvad õpikud aasta läbi (see pidi olema kasulik Raamatukaubastule, sest nad saavad õpiku kõrge hinna pealt suurt tulu terve aasta jooksul) ja nendega peab tegelema raamatukoguhoidja üksi. Näiteks oli veel oktoobris koolidesse saabumata 17 nimetust aineõpikuid ja 20 nimetust töövihikuid. See teeb keeruliseks nii raamatukoguhoidja kui õpetaja töö. Samuti pole vanade ja mahakantavate õpikute nimekirju. Varem olid need olemas aasta peale ette. Uue õpiku saamisel oli teada, kas see on päris uus väljaanne ja vana tuleb maha kanda või on tegemist kordustrukiga, mida võiks mõned eksemplarid katkiste asemele juurde tellida. Praegustes kirjastuste plaanides on segamini metoodikavahend õpetajale ja õppevahend õpilasele. Pealkiri ei ütle sageli midagi ja nii võib kogemata tellida kõigi õpilaste tarvis õpetajale määratud juhendi. Peab olema lihtsalt väga tähelepanelik.

Raskeks peeti igakuist kirjanduse järel käimist. Raamatukoguhoidja peab siis kas otsima autot või tassima raamatuid käe otsas. Sooviti, et Haridusministeerium määraks, kes peaks seda tööd tegema, kas Bibkollektor, mõni Haridusministeeriumi töötaja või kui ikkagi raamatukoguhoidja ise, siis tuleks seda arvestada ka töönormides ja maksta lisatasu. Seoses sellega avaldati arvamust, et meie haridusjuhid ei tunne küllal-

daselt kooliraamatukogude töö eripära ning alahindavad selle mahtu ja väärtust.

Veidi oli juttu ka lugemiskultuuri tundidest, mis leiti väga vajalikud olevat. Tuleks aga korrigeerida praegust programmi, jätta ära igasugune poliitiline suunamine. Tunnid peaksid õpetama last raamatute valikus orienteeruma, iseseisvalt raamatuga töötama, katalooge, kartoteeke ja teatmeteoseid kasutama. Eriti hea side kooliraamatukoguga peaks olema algklassidel, et laps saaks lugemise selgeks ja harjuks raamatukogus käima. Suuremaid tuleks viia rahvaraamatukogude lugemissaalidesse, kus saaks väiksemates gruppides praktilist tööd teha. Koolis on tihti see häda, et raamatukogu juures pole vajalikke ruume, raamatukoguhoidja ülekoormuse tõttu on ka kataloogid-kartoteegid ebatäielikud.

Raamatukogu peab saama õppimiskohaks, sest seal on kogu info kättesaadav. Tuleks koos õpetajatega aru pidada, kuidas raamatukogu õppetöös kasutada.

Seminaril müüdi-osteti ELRi bibliionimestikke. Seejuures kerkis küsimus, kust saab edaspidi raamatukogude (ELR, RR) väljaandeid, kas Bibliokollektorist või peab neid raamatukogudest otse ostma.

Leiti, et edaspidigi on vaja kokku tulla ja oma tööprobleeme arutada. Sooviti kohtuda kord kvartalis.

Pakiliste muredega soovitati pöörduda Raamatukoguhoidjate Ühingu kooliraamatukogude sektsiooni poole (kes ei ole veel selle liige, astugu liikmeks). E. Kommeli sõnul arutatakse seal kõike põhjalikult. Siis suudetakse ka üksteist paremini toetada. Organiseeritult on juba kergem enda eest seista. Sektsiooni esimees on **Rutt Kallas** Tallinna 20. Keskkoolist, tema telefon on 66 60 50.

KOOLIRAAMATUKOGU ON KOOLI SÜDA...

Kooliraamatukogude inspektori Raija Haapsaari artikkel «Kirjastolehtis» annab ülevaate kooliraamatukogude olukorrast Soomes. Refereerime seda lühidalt, et selgitada, mis ootab meie kooliraamatukogusid ees, kui riik neid enam ei toeta.

Soomes ollakse praegu seisukohal, et kooliraamatukogude eest hoolitsemine on kooli enda mure, ja seega on koolikogud unarusse jäänud. Alati pole see nii olnud. Vana, seminariaegse õpetuse juurde kuulus ka raamatukoguhoidjate kursus, mis andis õpetajale lisaks ka raamatukoguhoidja kutse. Kooliraamatukogud olid soositud, neis oli palju erisugust kirjandust. Kui ehitati koolimaja, mõeldi ka raamatukogule. Kooliõpetuse ja kooliraamatukogude ajalugu ei saa lahutada Soome rahvaraamatukogude ajaloost.

1984. aastal sätestati põhikooli seaduses, et kooliraamatukogu toetagu eeskätt õppetööd ja vaid siis, kui lähikonnas pole rahvaraamatu-

kogu, võib ta toimida ka sellena. Kooliraamatukogu peab pakkuma avaramaid ja sügavamaid teadmisi kui õpik — ta on kooli süda.

Kooliraamatukogude tähtsusest pole aga paljud aru saanud. Nüüd peetakse Soome kooliraamatukogusid Põhjamaade nõrgemaiks. Riiklikult neid ei toetata, enamasti jäävad majandusprobleemid valdade lahendada ja vald otsustab, mida tähtsaks pidada. Uusehitistes on nii mõnelgi pool kooliraamatukogude ruumid algusest peale liiga väikesed planeeritud või hakatakse neid kasutama muuks otstarbeks (TV või video vaatamiseks, medpunktina jms). Kuna õpperühmad on väiksemaks tehtud, võetakse nende tarvis lisaruume raamatukogu arvelt. Probleemi lahendamiseks on pakutud välja nn klassiraamatukogu.

Kooliraamatukogus töötav õpetaja või raamatukoguhoidja võib vahetuda igal aastal (väike palk) ja nii puudub sageli plaanipärane komplekteerimine. Fondides on palju vananenud aimekirjandust, palju katkisi raamatuid, liiga raskepäraseid teoseid, ainevalik on ühekülgne. Sageli ei jätku raamatute ostmiseks raha, tuleb osta odavalt väljamüügiit, mis omakorda halvendab olukorda.

Kooliraamatukoguhoidjate palk on väike (õpetajale makstakse selle töö eest pisut lisatasu), puuduvad eriharidusega raamatukoguhoidjad, õpetajatel aga ei ole stiimulit õppida lisaeriala. Statistika ütleb, et Soome kooliraamatukogudes töötab täiskohaga ainult 11 erihariduse saanud raamatukoguhoidjat, mõned töötavad poole kohaga, ülejäänud on vastavate teadmisteta õpetajad. Kooliraamatukogude seaduse järgi ei arvestata palga määramisel kooli suurust, vaid laenutuste hulka ja ületunnitööd.

Koolivalitsuse juhendi järgi peab kooliraamatukogus töötav õpetaja koos rahvaraamatukoguga raamatukogutunde korraldama ja ka muudes asjades käsikäes tegutsema.

1991. aastal tegi haridusministeeriumi kultuuriosakond ettepaneku võtta kooli ja rahvaraamatukogu koostöö erilise tähelepanu alla. Soovitati keskendada laenus rahvaraamatukogusse. Rahvaraamatukogu spetsialistid peaksid andma asjatundlikku abi kooliraamatukogude töötajaile. Õpilastele tuleks järjepidevalt tutvustada raamatukogu kasutamist, hoolitseda selle eest, et raamatukogubuss käiks koolides plaanipäraselt.

Viimase aja uuringud Soomes osutavad lugemuse vähenemisele ja kirjaoskamatus kasvule, seepärast peabki kooliraamatukogude töö tähtsus tõusma. Võib-olla mõiste «kooliraamatukogu» ongi liialt kitsas. Räägitakse teabe uuest käsitusest: killuteabe asemel tahetakse anda terviklikku teavet, mille õpilane võtaks omaks iseseisva töö ja mõtlemise kaudu. See eeldab, et õpilane oskaks infot hankida. Kooliraamatukogu on siin esimene õpetaja ja tema ülesanne on ka õpilasi vajaliku uudiskirjandusega varustada.

* * *

Mida arvab koolidirektor: kas koolil peab tingimata oma raamatukogu olema?

Tallinna 60. Keskkooli direktor M. TULVA:

Ilma ei saa. Meil on tööl kaks kõrgema haridusega raamatukoguhoidjat ja neil tööd jätkub.

Kooliraamatukogus peaks olema peale vajaliku õppekirjanduse ja kohustusliku lektüüri ka teatmeteosed ja värsked ajalehed-ajakirjad. Uues koolis on raamatufondi komplekteerimisega algul palju tegemist, raamatukoguhoidja peab ise otsima, kust saada varem ilmunud teoseid. Üks võimalus on hoida silm peal likvideeritava raamatukogul ja selle fondid endale nõutada. Nii oleme saanud ilukirjandust ja teatmeteoseid Tehnikaülikooli Raamatukogult, Ametiühingute Raamatukogult Koplis, Õpetajate Maja raamatukogu veeti meile koos mööbliaga.

Tähtis on tuua kooli infot kõige uue kohta, mis on meil ilmunud nii õpetajate kui õpilaste jaoks. Oma raamatukogust saame teavet ka uute teatrilavastuste ja filmide kohta ning tihti peale levitavad raamatukoguhoidjad ka pileteid.

Kirjandusürituste ja teiste kultuurisündmuste korraldamine on ka nende organiseerida.

Ja veel — kui mõni õpetaja juhtub haige olema, võivad lapsed õppida raamatukogus.

Kas olete mõelnud, mis saab raamatukogust, kui riigi toetus väheneb või kaob hoopis?

Kui riigi toetus hoopis puuduks, st kui ka palgafondi ei eraldataks, siis me loomulikult sellist raamatukogu ülal pidada ei saaks. Kui aga toetust ei anta raamatute muretsemiseks, siis küllap leiame sponsorid, kes meid aitavad.

KES TAHAB KOOLIRAAMATUKOGUDE TÖÖS MIDAGI MUUTA?

MALL SAUL

1991. aasta kevadel tegi Tallinna Pedagoogikaülikooli diplomand MALL SAUL oma diplomitöö kooliraamatukogude osast haridusuuenduses, et selgitada nende hetkeolukorda ja valmisolekut midagi uut-moodi teha. Ühe osa tema tööst moodustas ankeetküsitlus. Mall Saul saatis koolidesse 45 ankeeti, neist 25 Pärnu linna ja maakonda, 18 Tallinna ja 2 Haapsallu. Vastustega saadeti tagasi umbes pooled. Järgnev ongi lühiülevaade küsitluse tulemustest.

Raamatukogude **põhifondi suurus** osutus küllalt ebaühtlaseks. Pooltel vastanuist oli põhifondis üle 15 000 raamatu. Alla 5000 raamatu oli ühes keskkoolis ja ühes 9klassilises koolis. Fondi suurus ei sõltu kooli asukohast, vaid tegutsemisaastatest — uutes raamatukogudes on raamatuid

vähem. Kõigis koolides, kus on süvaõpe või fakultatiivained, on muretsed ka vastavaid raamatuid. Lisaraha selleks saavad pooled küsitletud koolidest.

Perioodikat saab lugeda kõigis kooliraamatukogudes. Keskmiselt oli 16 nimetust ajakirju ja 7 nimetust ajalehti, vaid ühes koolis oli tellitud üksainus ajaleht.

Teatmekirjandust pidasid piisavaks umbes pooled kooliraamatukoguhoidjaist. Valikuga polnud rahul erialase ettevalmistusega raamatukoguhoidjad ja need pedagoogilise haridusega inimesed, kes on töötanud pikemat aega lasteraamatukogus. 8 vastanut leidsid, et teatmeteoseid on üldse vähe, eriti laste omi.

Alfabeetiline **kataloog** on enamikus raamatukogudes. Meeldiv on tõdeda, et kõik vastajad on veendunud selle vajalikkuses, ka need, kes seda mingil põhjusel ise koostanud ei ole. Süstemaatiline kataloog on veidi rohkem kui pooltes raamatukogudes, kuid vajalikuks peab seda enamik. Märksõnakataloogi oluliseks ei peeta ja see on vaid ühes kogus. Masinkatalooge meie kooliraamatukogudes veel ei ole. Vaid 4 vastajat tunnevad selle järele vajadust. Kui arvestada, missuguseid jõupingutusi tehakse nende rakendamiseks mujal maailmas, ei ole see fakt meie kooliraamatukogude tulevikku silmas pidades just eriti rõõmustav. Artiklite ja retsensioonide süstemaatiline kartoteek ning pedagoogilise ja metoodilise kirjanduse kartoteek on vaid igas kolmandas raamatukogus, kuigi pooled raamatukoguhoidjaist leiavad need koolis vajalikud olevat.

Kataloogide-kartoteekide koostamisel paistavad silma eriharidusega raamatukoguhoidjad, nad on lisaks teinud ka ajakirjade-ajalehtede lõigendite mappe (aktuaalsetel teemadel). Küsitletud raamatukogudest neljas ei ole aga üldse katalooge ega kartoteeke. Raamatukoguhoidja ise võib ju kooliraamatukogu suhteliselt väikesest fondist vajaliku raamatu ka niisama üles leida, kuid siinkohal ei saa unustada kooliraamatukogu üht põhifunktsiooni — õpetada raamatukogu kasutama.

Raamatukogu põhifondi kasutab küsitletud koolides 68,6% õpilastest ja 83% õpetajatest. Pärnu õpetajad on teistest aktiivsemad raamatukogu kasutajad, Tallinna koolide õpetajatest ei käi kooliraamatukogus üle viiendiku.

Raamatukogu **ruumide arv ja suurus** varieeruvad (väikseim 12 m², suurim 75 m²). Vaidavalt paiknevad kooliraamatukogud ühes ruumis, vaid 3 küsitletud raamatukogul on 3 ruumi. Enamasti on siiski leitud mingi võimalus kohapeal lugeda, 5 raamatukogus ei saa seda teha.

Raamatukogutunde korraldatakse $\frac{2}{3}$ koolides, keskkooliklassidele vaid igas kuuendas koolis.

Raamatuüritusi tehakse peaaegu kõigis küsitletud koolides (ainult 2 vastust olid eitavad). Neid viivad läbi kas kooliraamatukoguhoidjad (19),

õpetajad (17), rahvaraamatukoguhoidjad (10) või õpilaste huvialaringid (5). Pooltes koolides toimuvad üritused koostöös rahvaraamatukogudega. See sõltub peale hea tahte ka sellest, kas kooli lähikonnas on rahvaraamatukogu.

Metoodilist konsultatsiooni saadakse peaaegu pooltel juhtudel maakonna või linna keskraamatukogu metoodikult, 3 juhul lasteraamatukogult. Kohaliku haridusosakonna metoodikut nimetavad samuti pooled vastajaist, kuid lisavad, et said temalt abi varasematel aastatel. Üks raamatukoguhoidja väidab, et ta pole haridusosakonna metoodikult kunagi mingit abi saanud, teine kirjutab koguni, et pärast metoodikute kontrollifunktsiooni kadumist pole abistajaid mitu aastat näinud. Eesti Pedagoogikaraamatukogu osatähtsus metoodilises konsultatsioonis on tühine — sealt saab abi vaid üks raamatukoguhoidja. Üldiselt peetakse sealset juhendamist elukaugeks ja vähepakkuvaks. 3 küsitletut ei saa abi kusagilt.

ERÜ kooliraamatukogude sektsioonile esialgu suuri lootusi ei panda, selle liikmeid on vastanute hulgas 4. Ei teata, kus see töötab ja kuidas liikmeks astuda saab. 17 vastajal pole sektsiooni suhtes mingeid ootusi, enamik ei vasta sellele küsimusele üldse. Pooldajad ootavad sektsioonilt:

— uuega kursis hoidmist, kogemuste saamist mujalt maailmast (peetakse silmas vastastikuseid külastusi);

— ühisnõupidamisi ja -seminare;

— kogemuste vahetamist, erialast enesetäiendamist;

— aktiivsust ja initsiatiivi.

Missugusena tahetakse kooliraamatukogu näha? Pakkusin välja tänapäeva kooliraamatukogu 7 funktsiooni. Vastajal oli võimalus neid lisada, kuid seda ei tehtud. Kõik olid nõus, et raamatukogu peaks olema kooli kultuurikeskus, loõgastumiskoht õpilastele ning infokeskus. Kuid raamatukogu, kus teatmestu on korrast ära, ei saa olla infokeskus.

Õppimiskohana kooliraamatukogu üldiselt arvesse ei tule. Kui pidada õppimiseks nõutava ainekogu omandamist õpikust, siis on vastanutel ilmselt õigus, kui aga võtta õppimisena ka referaadi kirjutamist ja info hankimist, peaks suhtumine teistsugune olema. Raamatukogu fondeeritud õpikute hoidlana peavad oluliseks 14 inimest, 7 mitte, ülejäänud ei oska seisukohta võtta. Ootuspäraselt näevad kõik vastajad kooliraamatukogu suurt tähtsust selles, et sealt saab kohustuslikku kirjandust laenata. Üksmeelselt arvatakse ka, et kooliraamatukogu peab olema õppe-kasvatustöö lahutamatu osa. Ilmselt osutab arusaamine sellest, mida kooliraamatukogu koolile tähendama peaks, ka valmisolekule selle nimel töötada.

Mis segab kooliraamatukogu tööd? Pakkusin välja 12 häirivat tegurit 5astmelises skaalas. Ehkki skaala oli küllalt tundlik, lisas nii mõnigi vastaja veel oma arvamuse. Kõige enam häirib raamatukoguhoidjate tööd see, et raamat jõuab raamatukokku suure hilinemisega (22 vastajat; neist 13 väidavad, et see häirib väga). Järgmistena nimetatakse võrdselt ruumpuudust ja komplekteerimissummade nappust (18 vastajat). Raamatukoguhoidja väike palk teeb muret 18 vastajale, 6 inimesele isegi väga. Mõned kirjutavad, et teenivad lisa tundide andmisega. Tundide andmise vastu on vaid 4 küsitletut. Tunda annab ka tehnikavahendite puudus. Töö koordineerimatus Haridusministeeriumi poolt häirib kõiki, pooli raamatukoguhoidjaist üsna tublisti. Kurdetakse ka, et raamatukogu töö ei huvita kedagi, ja soovitakse ühtset metoodilist juhendamist. Kooli juhtkonna vähene toetus ja õpetajate ükskõiksus vastajaid töös üldiselt ei häiri, samuti ei kurdetata «paberitöö» rohkuse üle.

Veel palusin vastajaid hinnata mõningaid tegureid sellest aspektist, kui võrd olulised on need kooliraamatukogude arengus üldse. Ka siin ei pakkunud raamatukoguhoidjad etteantud 9 tegurile omalt poolt lisa. Kooliraamatukogude arengu seisukohalt peetakse peamiseks korralikke ruume. Teisel kohal on ülekaalukalt teotahteline ja professionaalne kaa-der. Väga tähtsaks peetakse head varustatust programmivälise kirjandusega, kõrgelt hinnatakse koostööd õpetajatega. Küllalt olulisena märgitakse metoodilise konsultatsiooni ja teiste maade raamatukogude tööd tutvustava kirjanduse kättesaadavust. Probleemiks on kujunenud kooli- ja rahvaraamatukogude koostöö. Siinkohal tuleb tunnistada, et olukord on paradoksaalne: kooliraamatukoguhoidjad kurdavad abi ja nõuande puudumise üle, keskraamatukoguhoidjad aga väidavad, et nende abi pole kellelegi vaja. Mõlemad peavad hädavajalikuks, et taastataks plaani-pärane ja tihe koostöö. Oluliseks peetakse hästi töötavat kooliraamatu-kogude ühingut. Audiovisuaalvahendeid soovivad kooliraamatukogus näha 15 vastanut, 7 vastanul puudub selle kohta oma arvamus, 2 on eitaval seisukohal.

Lõpuks palusin arvamusi ja ettepanekuid kooliraamatukogude töö parandamiseks. Kõige rohkem kirjutati raamatukoguhoidjate töökoor-muse ja palga vahekorrast. Nurinat põhjustavad ka liiga väikesed komp-leteerimissummad ja trükikaartide puudumine. Üks raamatukoguhoidja arvab optimistlikult, et paljudest muredest hoolimata hoiavad teda tööl koolis järgmised hüved: võimalus omaette töötada, ise oma tööd korral-dada, ise otsustada; töö lastega on tore ja huvitav; kolleegid on intelli-gentsed ja haritud.

* * *

Lõpetuseks

Kogu seda teemat alustasime õpilaste nurisemisega kooliraamatukogu ebarahuldava töö üle, eelkõige muidugi selle üle, et raamatukogu on alatihtii suletud, ehkki ukstel on teada antud lahtioleku aeg. Arusaadavalt esitavad õpilased kõigile ja kõigele maksimalistlikke nõudmisi, kuid on ka selge, et pretensioone ei esitata koolides, kus raamatukoguhoidja vaid paar korda kuus raamatuid tuues või muid pakilisi tööasju ajades raamatukogu kinni paneb. Paljud kooliraamatukoguhoidjad ei tee oma põhitööd alati sugugi mitte ettenähtud kaheksa tundi, vaid annavad klassis tunde. «Meie väikese palgaga ei ela ju ära!» hüüatatakse nüüd. Jah, ka see on õige. Kuid nii jäävad lapsed teenindamata ja ka vajalikud kataloogid-kartoteegid tegemata (nende koostamiseks pole aega!). M. Sauli küsitlus näitas ju, et isegi alfabeetilisest kataloogi pole kõigis kooliraamatukogudes. Mille järgi siis otsida õpilasele konkreetset raamatut?

Alguses mainitud kooliraamatukogus töötavad kaks bibliograafia kõrgharidusega spetsialisti. Üks neist teeb ainult raamatukogutööd, teine annab ka tunde. Parimagi tahtmise juures ei suuda aga üks ära teha kahe inimese tööd. Ja miks ta peakski?! Teadagi on suur osa kooliraamatukoguhoidjaist väga tublid. Kuid nii, nagu ühiskonna tase sõltub tema kõige vaesemast ja nõrgemast liikmest, nii määrab ka kooliraamatukogude prestiiži kõige nõrgem kooliraamatukogu. Tehkem kõik oma tööd südamega, siis on ka õigus nõuda hüvitust.

BALTIMAADE RAAMATUKOGUTÖÖTAJATE IV KONGRESSI RIIAS oleme vaagunud oma ajakirjas nii- ja teistpidi, nentinud selle nigelat korraldust, võtnud aga omaks, et Baltimaade raamatukogud koostööd tegema peavad. Kuid mil määral, mis vallas? Artiklis «Jõuda Baltimaade raamatukogude infosüsteemini...» («Raamatukogu» nr 4, 1991) peab J. Järs kolme riigi raamatukogude ühtse raalkataloogi väljatöötamist esialgu unistuseks, sest kõiki trükiseid hõlmavat raalkataloogi pole veel üheski Baltikumi raamatukogus. Kõigepealt «tuleks luua ja tööle rakendada enam või vähem ühtne Eesti raamatukogude automatiseeritud infosüsteem vastavalt reaalsele võimalustele,» kirjutab J. Järs. Võib-olla peaksid aga kolm riiki kõigepealt valima koos niisugused formaadid, mis võimaldavad omavahel andmeid vahetada, arvab oma Riia-muljetest kirjutades Kongressi Raamatukogu raamatuvahetuse osakonna vanemspetsialist ERIC A. JOHNSON. Et kõrvalseisja pilk on tihtipeale objektiivsem, on meilgi kindlasti kasulik lugeda tema Kongressi Raamatukogu oktoobrikuises infobülletäänis ilmunud artiklit. Seda enam, et järgmine kongress 1994. a on eestlaste korraldada.

Baltimaade raamatukogutöötajate kongress pärast 50-aastast vaheaega

ERIC A. JOHNSON

Riias toimunud IV Baltimaade raamatukogutöötajate kongress oli eelkõige poliitiline sündmus.

1941. aastaks kavandatud kongress lükkus 50 aastaks edasi Nõukogude ja Saksa okupatsiooni tõttu. Nii Nõukogude Liit kui Saksamaa keelustasid Eesti, Läti ja Leedu raamatukoguhoidjate ühingud kui natsionalistlikud, seega antikommunistlikud ja antinatslikud.

Nõukogude Liidu presidendi Mihhail Gorbatšovi *perestroika* ja *glasnosti* poliitika andis kõigele uue suuna. Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing alustas taas oma tegevust 1988. aastal. Tema eeskuju järgisid kiiresti Läti ja Leedu raamatukoguhoidjate ühing 1989. aastal. 50 aastat tagasi tehtud plaani kohaselt otsustas Läti RÜ koos Läti Rahvusraamatukoguga kokku kutsuda IV Baltimaade raamatukogutöötajate kongressi. Pärast küllalt kiirustades tehtud korraldustööd määrati kongressi ajaks juunikuu ja paigaks Riia — linn, mis oleks pidanud raamatukoguhoidjaid vastu võtma juunis 1941.

IV Baltimaade raamatukogutöötajate kongress kujunes siiski enamaks kui lihtsalt sümboolseks kokkusaamiseks. Kongressi tähtsus on selles, et ta tõi kokku raamatukogutöötajaid kõigist Baltimaadest ja üle kogu maailma ning et kolm raamatukoguhoidjate ühingut leppisid kokku luua Balti Büroo. See /— —/ on tähtis samm Baltimaade raamatukogutöötajate ametliku kutsealase koostöö poole.

See, mis kongressil õnnestus koostöö kasuks otsustada, kukkus läbi katsetes seda koostööd konkreetsemalt määratleda. Lätlaste ettepanek luua ühine Baltimaade suuremate teadusraamatukogude fondide *on-line* raalkataloog pörkas mitmele takistusele. Esiteks: lätlased ja leedulased olid valinud andmevahetusformaadiks UNIMARCI, eestlased aga CCFil põhineva Eesti Kommunikatiivformaadi. Teiseks: ühelgi Baltimaade raamatukogul pole vahendeid ega raha, et oma kogude automatiseerimist alustada. Selles olukorras on, tõsi küll, ka oma lootusekiir. Kuna ükski Baltimaade raamatukogu pole teinud automatiseerimises märkimisväärseid edusamme, jääb kõigile kolmele tulevikus võimalus võtta kasutusele formaadid, mis võimaldavad andmeid vahetada.

Esimene päev: 20. juuni

/— —/ Eesti RÜ oli saatnud kongressile umbes 20 delegaati, Leedu RÜ 30. Lätlasi võttis osa sadakond. Käputäis külalisi oli ka väljastpoolt Baltimaid. /— —/ Kuna Leningrad nagu Riia on Balti mere sadamalinn, olid kutsutud ka Leningradi RÜ liikmed, ühingu viitsepresident ja Leningradi linnanõukogu saadik S. A. Bassov ning raamatukogunduse professor A. S. Zonin. Nagu ütles hr Bassov, oli 1989. aastal asutatud Leningradi RÜ esimene sõltumatu raamatukoguühing Venemaal. See, et eesti, läti ja leedu raamatukoguhoidjad otsivad koostööd ka venelastega, on igati julgust sisendav.

Kongress avati suurepäraselt restaureeritud Väikese Gildi saalis Riia vanalinnas. Läti kultuuriminister Raimonds Pauls tegi teatavaks Läti parlamendi otsuse finantseerida Rahvusraamatukogu uue hoone ehitust. Läti Rahvusraamatukogu paikneb praegu laialipillatuna 13 hoones üle Riia. Projekti, mille autor on Ameerika lätlane, finantseeritakse nii rublades kui valuutas. Valuutatõetus suurendab lootust, et ehitus võib valmis saada lähitulevikus. Üks huvitav ajalooline kõrvalepõige. Läti Rahvusraamatukogu direktor Andris Vilks rääkis mulle, et esimene Läti parlament (1920—1940) tahtis ehitada iseseisvusele pühendatud monumendi. Sõelale jäi kaks projekti — uus rahvusraamatukogu hoone ja vabaduse monument. Otsustati viimase kasuks ja vabadussammas ehitati ka valmis — kuid vabadusest jäid lätlased peagi ilma. Teine Läti parlament valis rahvusraamatukogu kui märksa kasutoovama vabadusmonumendi ehituse. /— —/

Nii mõnedki asjaolud viitasid sellele, et kongress oli pisut kiirustades kokku kutsutud. Näiteks olid kõik kolm kõnet läti keeles ilma tõl-

keta. Läti RÜ esimees Aldis Abele tegi ettepaneku luua Balti Büroo koordineerimaks kolme raamatukoguhoidjate ühingu koostööd. Ettepanek kiideti kommentaarideta ühehäälselt heaks. /— —/

Pr Ivi Eenmaa kõneles oma ettekandes Eesti Rahvusraamatukogust ja tema uuenevast rollist parlamendiramatukoguna, märkides, et 1990. aasta novembrikuu seadus, mis kinnitas Eesti RRI parlamendiramatukoguks, oli esimene kultuuriseadus Eestis viimase 50 aasta jooksul. I. Eenmaa rõhutas, et raamatukogu peab jääma poliitiliselt neutraalseks.

Eesti Vabariigi Kultuuriministeeriumi raamatukogude nõunik Ivi Tingre möönis, et Eesti raamatukogudes on vähe aja nõuetele ja lugejate vajadustele vastavaid raamatuid. Ta kutsus ka kõiki osalisi V Baltimaade raamatukogutöötajate kongressile Tallinna 1994. aastal. I. Tingre naljatas, et loodetavasti ei tule nüüd 50aastast vaheaega.

Baltikumi ühtsus. Umarlauaarutelul räägiti raamatukogufondide kvaliteedist. Kuigi enamik Baltimaade tähtsamaid teadusraamatukogusid võib kiidelda 3—5 miljoni arvestusüksusega, olid osalised üksmeel selles, et paljudel trükistel pole tegelikult mingit väärtust (NLIidu juhtide kogutud teosed, NLIidu ajalugu ja nõukogude ühiskonnateadused). Paljudel raamatukogudel on ühest nimetusest viis või enam eksemplari, nii et nimetuste hulk on üksuste omast oluliselt väiksem. Kuigi keegi ei kutsunud üles raamatuid hävitama, olid kõik nõus: fonde tuleb tasakaalustada, et nad ei peegeldaks vaid Marxi-Lenini maailmakäsitust, mille Balti riigid on hüljanud. Seega raamatuannetusi vajatakse, ent mitte ükskõik milliseid. Raamatukoguhoidjad olid rõõmsad välis-balti kirjanduse üle, kuid tundsid meelehärmi suure hulga vanade raamatute pärast, mis saabunud põhiliselt USAst. «Mida me hakkame peale 1950ndail ilmunud kirjandusega?» küsisid nad. «Me vajame 1990ndail trükitud raamatuid. Peaaegu kõik Baltimaade raamatukogud on üle koormatud. Kui keegi mujal mingit raamatut ei vaja, võib ta päris kindel olla, et meie ka mitte.»

Rahvuslik rivaliteet. Läti raamatukoguhoidja nurises ülearu suure hulga vene raamatute üle Läti raamatukogudes (venekeelseid raamatuid on Baltimaade teadusraamatukogudes 40—50%). Tema arvates on need raamatud alaväärtuslikud põhiliselt seepärast, et on kirjutatud vene keeles (lätlased, keda on Läti rahvastikust vaevalt 55%, on väga tundlikud «kultuuriimperialismi» ilmingute suhtes). Otsustava sõna ütles siin pr Eenmaa: raamatu väärtus oleneb tema intellektuaalsest tasemest, mitte keelest. Ta üllatas paljusid väitega, et ei hooli sellest, kas raamatud on vene või mingis muus keeles, peasi, et nad lugejaille tõeliselt vajalikud oleksid. /— —/

Teine päev: 21. juuni

/— —/ Võtmekõneleja oli Põhjamaade teadusraamatukogude ühingu president Per Morton Bryhn, kelle ettekanne oli Põhjamaade raamatukogude koostööst. Hr Vilksil oli tema kutsumisega ka oma tagamõte.

Baltimaade raamatukogude koopereerumise eestvedajana lootis ta, et Põhjamaade raamatukogude koostöö tulemuslikkusest kuulda saades hakkavad tema kolleegidki mõistma, kuivõrd kasulik on ka Baltimaade raamatukogudel koostööd teha. Kahjuks olid paljud neist skeptiliselt häälestatud, eriti just eestlased, kel aga tuleks siiski niisuguse koostöö kasulikkus endale teadvustada. Eestlased, lätlased ja leedulased, kel alles äsja õnnestus Moskva köidikuist vabaneda, on tõrksad igasuguse katse suhtes neid uuesti mingi rahvusülese struktuuriga siduda. 50aastase Nõukogude okupatsiooni kestel on neile koopereerumist peale sunnitud ülalt ja alt. Nüüd kasutavad baltimaalased õigust olla täiesti sõltumatud.

Soome mõju. Eesti raamatukogud on Läti ja Leedu omadest vähemalt aasta ees peaaegu igas suhtes. Üks põhjus on Eesti asukoht — vaid 80 km kaugusel Soomest. Peale selle on eestlased ja soomlased sugulasrahvad, nii et Eestit võib ametlikult Põhjamaade hulka arvata. Kuigi Eesti rahvastik moodustab vaid $\frac{2}{3}$ Läti omast ning poole Leedu omast, on tal neli korda rohkem välisinvesteeringuid kui Lätil ja kaheksa korda rohkem kui Leedul. Eesti keel on soome keelega väga sarnane ja see võimaldab paljudel eestlastel Soomes tööd leida. Seetõttu on ka Eesti majandus märksa enam arenenud kui tema Baltikumi-naabritel.

Eesti Rahvusraamatukogu direktor pr Ivi Eenmaa on Eesti raamatukogudele palju kasu toonud. Näiteks tema ettepanekul ühendati Eesti Raamatupalat Rahvusraamatukoguga ja Rahvusraamatukogule pandi parlamendiraamatukogu funktsioonid. Läti järgnes Eesti eeskujule 1991. aastal. Kui Leedu Rahvusraamatukogu kavatses ka võtta endale parlamendiraamatukogu ülesandeid, peab ta samuti liitma endaga Raamatupalati. Niisiis, kui eestlased ei ole koopereerumisest huvitatud, siis eelkõige põhjusel, et see võib nende arengut pigem takistada kui soodustada.

Ent kolme riigi raamatukoguhoidjad leidsid siiski ka ühise tööpõllu. Rahvusraamatukogud leppisid kokku hakata vahetama parlamendi dokumente. Nad nõustusid vahetama ka oma trükitud koondkatalooge. Seega on Baltimaade raamatukogude koostööle alus pandud. Varem olid nad üksteisest ära lõigatud, sest suhtlemine käis ainult Moskva kaudu.

Lätlased kavatsesid trükkida Baltimaade koondkataloogi. Kuid see eeldab, et kõik Baltikumi raamatukogud valiksid ühtse kataloogimisstandardi ja ühtse automatiseerimisstandardi. Eestlased põhjendasid oma vastumeelsust koopereerumise suhtes väitega, et arvuti võib UNIMARCI edukalt muundada CCFiks.

Viimasest istungist võtsid osa põhiliselt lätlased. /— —/ Inglismaal elav lätlanna Inese Auzina-Smith tutvustas Suurbritannia läti koondkataloogi ja jagas Läti delegatsiooni seisukohta, et koopereeruda on väga tähtis. Kahjuks ei olnud eestlasi enam kohal ja see jäi neil kuulmata.

Kongressi ametlik osa hakkas tasapisi lõpule jõudma — ilma piduliku finaalityga ja lõpuistungiga. /— —/

Sydney Eesti Muinsuskaitse Seltsi raamatute Eestisse saatmise toimkonna tegevusaruanne 1991

V. A. VILDER

Toimkonna juhataja

Juba teist aastat tegeleb Sydney Eesti Muinsuskaitse Selts muu hulgas ka välismaise kirjavara saatmisega Eestisse. Selleks moodustatud toimkonnas töötasid tänavu V. A. Vilder (juhataja), E. Holm, L. Holm, I. Kurovsky, T. Pill ja V. Valk.

Augustikuu kuulutati raamatute Eestisse saatmise kuuks, mil paluti Austraalia eestlasi loovutada oma raamatuid Eesti raamatukogudele ja ühtlasi aidata kanda ka veokulusid. Üleskutse edastati Sydney ja Adelaide'i eestikeelseis raadiosaateis ning «Virgatsi» ja «Meie Kodu» kaudu.

Praegu leidub mitmes Eesti suuremas raamatukogus tavalist pagulasilukirjandust juba küllaldaselt, kuid kohalikes rahvaraamatukogudes tuntakse sellest ikkagi puudust. Kesksed arhiivraamatukogud aga vajavad põliseks säilitamiseks ja rahvusbibliograafia koostamiseks veel palju siinsete eesti autorite ja organisatsioonide publikatsioone, eriti aastakümneid tagasi väikeses trükiarvus ilmunud perioodikat. Vajatakse ka väiketrüki-seid, nagu ürituste kavalehed, näituste kataloogid ja organisatsioonide ringkirjad. Toimkonna juhataja on saanud Eestist seal veel puuduva kirjanduse nimestikke. Soovitud materjali hankimiseks on tehtud vanavara kogumise retki ja peetud kirjavahetust kõigi Austraalia eesti keskustega.

Alates 1991. a juunist saadetakse lennupostiga ajakirjade «Virgatsi» ja «Baltic Bulletin» jooksvaid numbreid neljale tähtsamale Eesti raamatukogule. Ka mitu Austraalia kultuuriajakirjade toimetust hakkasid saatma oma ajakirju otse Eesti vastavatele asutustele. I. Mägraken Adelaide'is, J. Peedo Wollongongis ja dr K. Kruup Hobartis on aidanud komplekteerida ajakirjade varasemaid aastakäike, puudevaid numbreid isegi fotokopeerides.

Väärtuslikke vanade ajalehtede ja ajakirjade komplekte ning Peeter Lindsaare üllitisi kinkis L. Lindsaar. Muid haruldusiks muutunud trükiseid annetasid Adelaide'i Eesti Selts, Eesti Apostliku Õigeusu kogudus, Eesti Arhiiv Austraalias, Eesti Meeskoor Austraalias, Eesti Sõjaveteranide Liit, H. Aisatullin, Ö. Haas, I. Kurovsky, E. Lindsaar, H. H. Lüdigi, O. Muska, G. Norrak, A. Pank, V. Poili, E. Saarepere ja V. Vilder. Raamatukauplus «Riga» kinkis eesti kirjanike teoseid lätikeelses tõikes.

Kogukaid sihtannetusi eri raamatukogudele tegid Eesti Naisüliõpilaste Selts, F. Kald, O. Kirik, I. Mägraken, V. Pihlak, T. Pill, dr I. Salasoo, T. Salasoo, Ü. Slamer, R. Stockholm, V. Vilder ja mõned anonüümseks jääda soovinud isikud. T. Rossmann, A. Mikkor ja E. Piik panid Melbourne'is kokku 410kilose saadetise, sealhulgas rikkalikult kohalike autorite E. Musta, G. Neeme ja I. Pääsukese teoseid. Lydia Trett Adelaide'ist kinkis hulga Leonid Treti ja tema enda sulest ilmunud raamatuid.

Mitmesuguseid teatmeteoseid õnnestus hankida Uus-Lõuna-Walesi Haridusministeeriumi, Tervishoiuministeeriumi, Ülikooli, Riikliku Kunstigalerii, Sydney Ooperimaja, Austraalia Muuseumi, Rakenduskunstide ja Teaduste Muuseumi ning Austraalia Kultuurinõukogu raamatukogudest.

Kogutud kirjavara sorteeriti, jaotati nimestike järgi ja pakiti eesti firma *Trefiner Engineering* kontoriruumides, mis toimkonnale lahkeilt kasutada anti. Seekordne saadetis täitis viis konteinerit ja sisaldas 82 aastakäiku ajalehti, 4929 raamatut, 1873 brošüüri ja väiketrukist ning 4703 ajakirjade üksiknumbrit. Kõik see pakiti 218 raamatukasti ja mahutite tühruumi täitmiseks tehtud väiksemasse pakki.

28 kasti ja pakki olid ette nähtud Eesti Rahvusraamatukogule, 97 olid määratud jaotamiseks 40 muu raamatukogu ja asutuse vahel, nende seas Eesti Teaduste Akadeemia Raamatukogu, Eesti Kirjandusmuuseumi Arhiivkogu, 4 kõrgkooli, 3 tehnikumi ja gümnaasiumi, 12 muuseumi ja teadusasutust — viimaste hulgas uute adressaatidena Eesti Akadeemiline Sõjaajaloo Selts, Teatri- ja Muusikamuuseum, Eesti Spordimuuseum ja Kunstimuuseum Tartus, siis veel 10 maakonna- ning 9 linna- ja aleviraamatukogu. Ülejäänud kirjandus läks kokku 33 eraadressaadile.

Saadetis väljus Sydneyst laevaga «Anatoli Vassiljev» 8. septembril ja pidi jõudma Peterburi sadamasse 27. oktoobriks. Eesti Rahvusraamatukogu töötajad toovad koorma läbi Vene tolli Eestisse ja jaotavad adressaatidele. Loodetavasti jõuab Austraalia eestlaste ühise hoolega kogutud ja toimkonna heade soovidega lähetatud kirjavara kodumaiste lugejate kätte jõulupühadeks.

* * *

Raamatusaadetis jõudis Eestisse siiski alles märtsikuus. Täname kõikide lugejate nimel Sydney EMSi ja raamatute annetajaid.

Mis on kirje?

HANS JÜRMAN

Siin ajakirjas võib see küsimus tunduda sobimatuna, sest iga raamatukoguhoidja on valmis seletama, mis moel sünnib kirje. Kui aga küsida, mis on *bibliokirje* ja mis on selle erinevus *kirjest*, siis jääb vastaja kõhelema või ütleb mõlemad tähendavat üht ja sama. Miks aga siis üldse pruukida seda pikemat sõna, kui *kirje* ütleb kõik?

Vene keeles on selles tähenduses *библиографическое описание* ja «õilsa» põhimõtte järgi, et tõlkes peab olema sama arv sõnu kui originaalis, tõlgiti meile *bibliograafiline kirje*. See on pikk ja siis lühendati termin *bibliograafiakirjeks* ja edasi sai *bibliokirje*. Kuigi piisaks lihtsalt *kirjest*. Ja teiselt poolt pole keegi osanud lisada sõna *bibliograafiline* termineile *sarjakirje*, *täiendkirje*, *koondkirje*, *analüütiline kirje*, *põhikirje* jne, kuigi see oleks loogikapärane.

Kreeka sõna *biblos* (raamat) on andnud meile palju võõrsõnu termineina: *biblioaag*, *bibliofiilia*, *bibliofoob*, *bibliognoosia*, *biblioklast*, *bibliokiept*, *bibliolaatria*, *biblioloogia*, *bibliomaania*, *bibliopeegia*, *bibliopoolia*, *bibliotaaf*, *biblioteraapia*, *bibliotsiid* jne. Ja muidugi *biblioteek* ja *bibliograafia*. Need kõik tähendavad mõisteid, mis on kuidagi seotud raamatuga ja on rahvusvaheliste sõnadena kasutusel peaaegu igas keeles. Võib veel lisada kombineeringu *bibliobuss* ja nimetuse *bibkollektor*, mis tuleb parandada *bibliokollektoriks*.

Biblose (raamatu) suvaline liitmine *biblio* kujul puhteesti sõnadega annab pseudotermineid, mis ei ole hästi mõistetavad: *bibliomõiste*, *biblioskus*, *bibliokaart*, *bibliokeelend*, *biblioliigitus*, *biblioajakiri*, *biblionimestik*, *bibliooskussõna* jne. Samuti ka *bibliokirje*, pealegi kui *kirje* on selgesti mõistetav.

Võrdlusjooni Taani ja Eesti lasteraamatukogude vahel

ANNE RANDE

Eesti Lasteraamatukogu direktor

Taani võttis meid 8. septembri keskpäeval vastu Põhjamaa sügise kohta üllatavalt päikeselisena ja suviselt soojana. Kuigi olime surmväsinud, sest ligi kuuetunnine öine autosõit Tallinnast Peterburi (lennuk väljus sealt) ei saanud kuidagi virgutavalt mõjuda, suutis BØFA (Taani Raamatukoguhoidjate Ühingu lasteraamatukoguhoidjate eestseisus) sümpaatne sekretär Gunvor Pedersen meid taas ellu äratada, tehes meile suurepärase ekskursiooni Kopenhaagenis. Ja peab ütlema, et see linn on vana armsa Tallinna vanalinnaga üsnagi sarnane.

Mulle isiklikult oli tutvus Taani raamatukogumaailmaga senistel välisreisidel kogetust kõige töötihedam ja muljeterohkem. Infoallikad väidavad, et Taani raamatukogusid peetakse vähemalt Põhjamaade parimateks. Ja kuna Eesti Vabariik kuulub taas Põhjamaade perre, oli mul mõistagi soov pere liikmeid paremini tundma õppida. Ehk, nagu ütleb eesti vanasõna: «Oma silm on kuningas.»

Nüüd on see põhjamaine unistus teoks saanud, seda eelkõige tänu BØFAle, kelle kutsel allkirjutanu ning kolleeg Jovita Sauks Anderseni maal viibisid. Suureks üllatuseks kuulsime seal, et olime BØFA esimesed ametlikud väliskülalised. Siinkohal tahan avaldada imestust taani lasteraamatukoguhoidjate rahvusvaheliste kontaktide vähesuse üle. Kas rahanappus on ainus põhjus või pole koostööd vajalikuks peetud? Nüüdismaailm muutub järjest seotumaks ja sõltuvamaks, mistõttu raamatukogude kui kesksete infovahendajate osakaal üha kasvab. Istume ju kõik ühes paadis ning tasakaalu hoidmiseks peame seal oskuslikult kohti jagama. Ma vist ei eksi, kui lisan siia lasteraamatukogude erilise missiooni kaasaja rahutus maailmas — inimsõbraliku, kirjaoskaja, targa ja kultuurse põlvkonna kasvatamise. Seda keerulist ülesannet suudame lahendada vaid üheskoos.

Eesti Lasteraamatukogu on püüdnud oma töötajaid, keda praegu on 36, igal võimalusel saata tööreisile laia maailma. 1990. aastal käis ligi 60% meie töötajaist tutvumas teiste maade lasteraamatukogudega. Tähtsad on isiklikud kontaktid, millest saavad alguse paljud koostöösuhted.

Nüüd aga kirjutan eeskätt taani kolleegide palvel sealsetest lasteraamatukogudest ning püüan võrrelda neid meie omadega.

Kõige tähtsamaks pean ikkagi töötegitjat. Niisiis alustan raamatukoguhoidjast. Taani kolleegid olid väga sümpaatsed, põhjamaiselt rahulikud, tõsimeelsed, oma erialal kompetentsed, südamlikud, ääretult külalislahked ning vastutulelikud, ja kui asi väärt, lagistasid pisarateni naerda. Nende silmad särasid, kui rääkisime tundide kaupa raamatukogutööst.

Ehk on lugejalgi huvitav teada, millistes raamatukogudes me käisime: Kalø Spoghøjskole ja Landboskole, Rønde (ka sealne kooliraamatukogu), Randersi, Hornsteti, Fremtidbiblioteket, Århusi, Gellerupi, Inbindingscentralen (IBC), Depooraamatukogu, Feldballe, raamatupalat ja mitu raamatukogubussi Randersis.

KUIDAS UUDISKIRJANDUS RAAMATUKOKKU JÕUAB

Taanis ilmub aastas mitmeid tuhandeid emakeelseid lasteraamatuid, eesti lastel aga on viimastel aastatel olnud võimalik valida vaid umbes paarikümne emakeelse raamatu vahel. Põhjusi on siin mitmeid: aasta-aastalt suurenev paberipuudus, aegunud trükimasinad, väike kasum jne. Pealegi jõuab uudiskirjandus raamatukogusse aeglaselt. See häda pole Taaniski tundmatu. Taani bibkollektor (*Inbindingscentralen* — IBC) on võimas raamatumaja, mille kaudu raamatukogud tellivad ja saavad kirjandust. Bibkollektoril on köite- ning trükikoda. Kuigi raamatukogude tellimused jäävad rahanappuse tõttu aasta-aastalt aina väiksemaks, on IBC aastakäive ligi 1 miljon trükist. Põhiliselt teenindatakse rahva- ja kooliraamatukogusid.

IBC teeb koostööd 100 kirjastusega. Raamatukogud tellivad raamatuid IBC pakutud uudiskirjanduse loetelude põhjal. Ligi 150 raamatukoguspetsialisti kirjutavad lepingu alusel retsensioone nende nimestike tarvis. Tasu selle töö eest on minimaalne. Lasteraamatutele kirjutatakse koguni kaks retsensiooni — ühe teeb laste-, teise kooliraamatukogu töötaja. Meil Eestis valmib retsensioon kirjastuses ning lasteraamatukoguhoidjal pole sellega seni mingit pistmist olnud. Taanis kirjutavad raamatukoguhoidjad IBC vahendusel igal aastal ligi 3000 retsensiooni.

Bibkollektoris tehakse ka köitmistööd. Osa raamatuid tuleb kirjastustest köitmata, osa köidetakse uuesti, kui köide on nõrguke. Köitmise eest maksavad kirjastused lisatasu. Kui köitmata raamat maksab keskeltläbi 13 KR, siis köidetu hind on 30 KR. Viimasel ajal on raamatukogud hakanud üha enam ostma pehmes köites raamatuid, seda just kokkuhoiu mõttes, kuigi jäi mulje, et see polegi kokkuhoid, sest selline raamat laguneb märksa kiiremini. Huvitav oli jälgida äsja saadud modernset köitmismasinat, millel töötas vaid paar inimest. Esimest korda nägin, kuidas igale raamatule pritsiti vahele tušitaolisi täpikesi — «putukamürki». Kui

raamat köidetud, asuvad tööle kiletajad. See töö nõuab meistri kätt. IBC juures töötab ka trükikoda, kus trükitakse materjale raamatukogunduse tarbeks. Raamatute pakkimine käib käsitsi. Meie saatja ütles, et käsitsitööd olevat üldse parasjagu ning sellest loobuda pole võimalik. Raamatupakid saadetakse kõigepealt kauplusesse ja alles sealt edasi raamatukogudesse. Kui avaldasin niisuguse teguviisi üle imestust, öeldi, et just selline olevat Taani riigi poliitika. Vahendamise eest maksavad raamatukogud 5—10% tasu raamatukauplustele. Nii muutub raamatu teekond raamatukogusse kaunis pikaks, venides isegi kuni paari kuuni, väitsid kolleegid. IBC tellib tavaliselt uudiskirjandust 2% rohkem, et rahuldada ka lisatellimisi. Tahes-tahtmata kerkis silme ette meie Bibkollektor. Mis temast saab, pole vist taevaisalegi teada, kuid praegusel kujul pole tal küll mõtet edasi töötada.

Kui veel kirjavarast rääkida, võime taanlaste ees ka millegagi uhkustada: eesti lapsel on juba aastakümneid olnud võimalus lugeda kahte emakeelset ajakirja. Taani lapsed endale sellist luksust lubada ei saa. Ei oska öelda, kuidas võtsid taani kolleegid vastu meie rõõmuhõisked, et oleme paaril viimasel aastal suutnud kõiksugu teid pidi kokku osta ca 400 varasemat eesti lasteraamatut ja -ajakirja. Püüdsime selgitada, et eesti laste kultuurimälu säilitamise seisukohalt on see meie põhiülesanne, isegi vaimse ellujäämise küsimus.

Suurt ja vajalikku tööd teevad taani kolleegid immigrantide heaks. Võõrkeelset raamatuvara oli palju igas suuremas kogus. Kopenhaageni depooraaamatukogus, kus leidub raamatuid 90 keeles, oli esindatud isegi eesti lasteraamat. Majandusraskusi on ka Taanis. Üksikute raamatukogude sulgemisest oli korduvalt juttu. Ka Rootsis ja Soomes on see nii. Kuigi nende raamatubuss jõuab igasse külasse, ei asenda ta siiski paikset raamatukogu, mis on väikestes asulates tihti ainus kultuuriasutus.

TEMA KÕRGEAUSUS LUGEJA

Oma muljete põhjal võin väita, et raamatukogud on Taanis populaarsed, eriti laste hulgas. Lausa lust oli vaadata tillukesi lugejaid, kes, lutt suus ja raamat tagurpidi ees, ääretult tähtsa ja asjaliku näoga raamatulehti keerasid.

Kuigi Eesti Lasteraamatukogu külastab aastas ligikaudu 7000 õpilast (neist pooled loevad vene keeles), soovime, et lugejaid oleks enam ja nende hulgas rohkem eestlasi. Miks ei käi eesti lapsed aktiivselt raamatukogus? Peapõhjuse ütlesin ära juba eespool — emakeelse kirjanduse nappus. Ja nüüd on veel paar aastat kaasa mõjunud ummikseis kogu meie ühiskondlikus elus. Noore põlvkonna ükskõiksus vaimsuse suhtes on tunduvalt kasvanud, pole ju stiimulit õppimiseks. Võimaluse korral

sõidetakse õppima välismaale, kuid lapsi, kes sinna pääsevad, on veel väga vähe. Viimasel ajal on siiski tulnud raamatukogusse külastajaid juurde, küllap kogu kirjavara, sh perioodika isegi kuni kümnekordse hinnatõusu tõttu. Tundub, et olud on muutumas raamatukogu kasuks, inimesed on hakanud aru saama, et raamatukogu käimine on kokkuhoid.

Suurt peavalu valmistavad mitte üksnes meile, vaid ka paljude teiste maade raamatukoguhoidjatele teismelised lugejad. Taanlased nimetasid seda lugejakategooriat «raamatu käestviskajateks», mis on tegelikult väga tabavalt öeldud. Põhjust, miks see nii on, teame ka: kahekümnenda sajandi tehnikamaailm oma imedega. Sest milleks lugemise peale tohutult aega kulutada, kui on hoopis efektiivsemaid vahendeid väikese vaevaga, st nuppude sisse- ja väljalülitamisega, kogu maailm endale koju kätte tuua. Nii võime üha enam täheldada kirjaoskamatusse süvenemist tsiviliseeritud maailmas. Siit koorub välja lasteraamatukogude üks praegusi raskemaid ülesandeid: noore põlvkonna lugema õpetamine nii otseses kui ülekantud tähenduses. On rõõm tõdeda, et meie üleskutse Euroopa raamatukoguhoidjate ühingutele rahvusvahelistel lasteraamatukoguhoidjate päeval Tallinnas (10.—15. 09. 1990) korraldada selliseid päevi edaspidigi leidis vastukaja: 1992. a sügisel kohtuvad kõik asjast huvitatud lasteraamatukoguhoidjad Tšehhi ja Slovaki Liitvabariigis Košices, et arutleda teemal «Puuetega lapsed ja raamatukogud».

KOOLIRAAMATUKOGUD

Kooliraamatukogud on Taanis nagu Eestiski vanimad raamatukogud. Kooliraamatukogu tasemest sõitub tulevase maailmakodaniku oskus informatsiooni otsida, valida ja kasutada. Taani kooliraamatukogud kihasid noortest õppuritest: kes õppis koolitükke, kes otsis lemmikraamatut, kes istus arvuti taga, kes ajas sõbraga juttu jne. Just sellisena kujutangi ma kooliraamatukogu ette. Kui hästi kooliraamatukogu töötab, sõltub paljuski kaadrist ning raamatukoguhoidja läbisaamisest kooli juhtkonna ja õpetajatega.

Taanis korraldatakse regulaarselt kogu õppeaasta jooksul kursusi kooliraamatukogus töötavatele õpetajatele. Kahjuks Eestis seda ei tehta ning tihti töötab kooliraamatukogus inimene, kes polegi sellest tööst huvitatud. Julgen öelda, et viimastel aastatel on meie kooliraamatukogud jäetud päris omapead. Haridussüsteem elab ülemineku raskustes ning ühes kooliga põevad ka kooliraamatukogud. Kui kümnekond või enamgi aastat tagasi räägiti kooliraamatukogust kui koolikabinetist nr. 1, siis nüüd vaikitakse sellest kurvalt. Et minu ülevaade liiga pessimistlikuks ei läheks, vahetan teemat. Mida teevad taani ja eesti lapsed raamatukogus veel peale lugemise?

ÜRITUSED LASTELE

Kui taanlastel on selleks eraldatud eelarves teatud rahasumma, siis meie oleme teinud seda tänuväärset tööd seni põhiliselt entusiastmist. See pani mind tõsiselt mõtlema ning kavatsen teha Kultuuriministeeriumile ettepaneku suurendada meie eelarvet sellisteks suurprojektideks, nagu näiteks rahvusvahelised laste omaloomingu konkursid, mida seni oleme riigi toetuseta korraldanud viimastel aastatel kaks. 1991. a kuulutas meie raamatukogu välja kunstikonkursi pisitaise loomiseks, millega autasustada parimat eesti lasteraamatu kirjutajat ja piltide joonistajat. Sellist auhinda kavatseme hakata välja andma üle paari aasta, kusjuures parima valivad välja noored lugejad ise. Sponsoriks on siin Eesti Vabariigi Kultuuriministeerium. Huvitav projekt, mitte küll raamatukoguhoidjate algatusel läbi viidud, jäi meelde Århusist, kus kultuurinädala raames korraldati lastelaager. Kuuldavasti oli see laste arvates nädala populaarseim ettevõtmine. Meilgi õnnestus seal käies spetsiaalsest postkontorist erimargi ja -templiga kaart osta ning kodumaale saata. Kilomeetripikkusele tervituskaardirullile jätsid kaks eesti raamatukoguhoidjat ka oma tervitussõnad Taani kuningannale Margrethe Teisele. See huvitav ja vaimukas «mustlaslaager» mõlgub mul seniajani meeles.

Nagu meile räägiti, toimub Taanis nii mõndagi huvitavat tänu noorte töötute inimeste aktiivsusele. Üllatama pani sealne tööpuuduse kõrge protsent ja seda eriti noorharitlaste hulgas. Kopenhaagenis viidi meid töötute noorte majja. Kaheksa aastat tagasi andis linn neile ühe mitmekorruselise päris lagunenud maja, mis nüüd näeb kindlasti parem välja kui aastaid tagasi, kuid ega see päris korras küll veel pole. Äsja avati noortemajas ka raamatukogu, täpsemalt tulevikuraamatukogu — *Fremtidbiblioteket*. Sellega käisimegi tutvumas. Tulevikuraamatukogu idee tuli ühelt noortemaja juhtkonna liikmelt. Raamatukogu on mõeldud noortele inimestele vanuses 15—30 eluaastat, põhiülesandeks on anda neile informatsiooni, enamasti ajakirjanduse vahendusel. Perioodikat saadakse Euroopa maadest. Ajakirju koju ei laenutata, küll aga muusikakassette. Raamatukogu ei komplekteeri raamatuid, kui, siis vähesel hulgal. Ka arvuteid pole, sest nende aeg arvatakse juba läbi olevat. Tööaeg on kell 8.30—23.00. Praegu otsitakse inimesi, kes oleksid nõus hoidma raamatukogu lahti ööpäev läbi. Kuigi kogu see kummaline maja jättis mulle kaunis kahtlase mulje (millegipärast jooksid peas mõtted AIDSist, homoseksualismist ja veel millestki, millele ei oska isegi nime anda), tõesin järjekordselt, kuivõrd tähtsat rolli infovahendajana etendab raamatukogu, sest viimase asemel oleksid võinud noored sellesse küllaltki suurde ruumi ei tea mida teha. Meil oleks selline vaba ruum kindlasti hoopis teistmoodi ära kasutatud, näiteks avatud valuutakauplus vms, ja ametivõimud oleksid selle ilmtingimata heaks kiitnud.

LÕPETUSEKS

Taani kolleegid on õnneseened, sest 60ndail aastail ehitati neil väga palju raamatukogude tarbeks. Nüüd on see kuldne aeg küll möödas, kuid raamatukogud on siiski väga palju võitnud. Kuigi Taani raamatukogude tehniline sisustus jääb minu arvates alla Soome omale, on nende raamatukogud ikkagi varustatud kõige vajalikuga.

Mida head ja kasulikku ma Taanist kaasa tōin? Tähtsaim on kindlusetunne, mille mõtestaksin lahti nii: sinna sõites mõtlesin teatud kõhedusega, kui pikk võiks küll olla Eesti lasteraamatukogude teekond Põhja-maade meeldivalt rahulikku ja asjalikku raamatukoguperre. Tagasi tulles aga teadsin, et meiegi astume sama jalga, ja on põhjust arvata, et sisulises töös ei jää neist maha. Põris järelejõudmine sõltub juba Eesti Vabariigi poliitikast, sellest, kas ja kuidas hakatakse kõige tähtsamates kabinettides aru saama, et tsiviliseeritud maailm ei saa kuidagi läbi raamatukogudeta ning et lapsed on just need, kes juba homme peavad siin Eesti Vabariigi turvalise tuleviku nimel arukaid tegusid tegema.

EESTI RAHVARAAMATUKOGUD 1991. aastal

	Raamatukogude arv	Arvestusüksusi 1. I 1992	Lugejaid (osakondades teenindatud)	Laenutusi	Raamatukogu töötajaid
Maakondade keskraamatukogud	15	1 245 166	47 610	1 080 626	246
Linnade keskraamatukogud	6	1 958 933	83 915	1 976 736	245
Linnaraamatukogud	70	2 124 859	70 612	1 910 006	178
Külaraamatukogud	470	4 314 928	103 884	2 026 870	492
Lasteraamatukogud	14	270 144	13 841	259 717	37
Kultuuriministeeriumi rahvaraamatukogud kokku	575	9 914 030	319 862	7 253 955	1 198
Kolhoosiraamatukogud	2	37 381	784	7 457	4
Ametiühinguraamatukogud	39	974 318	40 868	849 916	76
Muude ametkondade ja organisatsioonide raamatukogud	16	83 310	3 220	37 881	12
Rahvaraamatukogud kokku	632	11 009 039	364 734	8 149 209	1 290

РЕЗЮМЕ

⊙ Вступившая в феврале в должность библиотечного советника министерства культуры Эстонской Республики **Тийу Вальм** делает обзор о положении библиотек в новых условиях.

«Общеизвестно, что в кризисной ситуации самый тяжелый удар приходится на культуру», — говорит Т. Вальм. «До последнего времени книга была сравнительно дешевой, а зарплата библиотекарей самой низкой, о специальном библиотечном инвентаре можно было лишь мечтать. Таким образом, библиотеки всегда жили относительно скромно. Сейчас, когда и это скудное становится с каждым днем все дороже, а расходы должен покрывать владелец, т. е. местное самоуправление, придется жить еще экономнее. Я верю, что библиотеки переживут это тяжелое время. Прежде всего следует бороться за то, чтобы библиотеки вовсе не закрылись, потому что открыть их снова будет чрезвычайно трудно. Не может быть речи и о платном обслуживании читателей, только дополнительные услуги — снятие копий, звукозапись, а также почтовые услуги МБА — могут быть платными для читателей.

Деятельность массовых библиотек будет регламентирована соответствующим законом, принятие которого задерживается по не от нас зависящим причинам. Этот документ должен обеспечить приобретение книжных богатств средствами из государственного бюджета.

Что касается содержания работы библиотек, то здесь на мой взгляд дела должны наладиться. Следует ввести единый учет в библиотеке, внедрить международную библиотечную статистику, массовые библиотеки должны перейти на десятичную классификацию (этого требует и вхождение в автоматизированные инфосистемы).»

⊙ Особенно важен для стран Прибалтики проект Северных стран о финансировании издания книг, знакомящих читателя с историей, этнографией, природой, литературой и искусством Прибалтийских стран.

Серия «*Bibliotheca Baltica*» будет издаваться на нескольких иностранных, а также на эстонском, латышском и литовском языках, причем в последнем случае должно быть введено на ином языке, так как книги будут продаваться по всему миру. Чтобы продажа книг, кассет, открыток и т. д. не попала в руки посредников, руководство «*Bibliotheca Baltica*» доверено национальным библиотекам. И что печатать прежде всего, должен решать выбранный для этого национальный совет. Издания должны быть настолько дешевы, чтобы они были доступны каждому жителю Прибалтики. Продажа серии должна принести такую прибыль, чтобы через пять лет можно будет создать самостоятельное издательство, которое будет выполнять в первую очередь заказы университетов и научных учреждений.

На вопрос о том, будет ли Эстонское государство само каким-то образом — выгодной налоговой политикой или другими льготами стимулировать издательства издавать трудоемких и с высокой себестоимостью книг, ответила советник отдела печатного слова министерства культуры Эстонской Республики Эпп Ээльмаа так: «Для создания таких механизмов влияния, какие действуют в большинстве развитых стран, наша издательская ситуация еще слишком хаотична. Мы хотим дать всем равные возможности для начала. Помощь государства можно сравнить с тушением пожара. Мы дотируем литературную классику, детскую литературу, учебники и газеты-журналы по культуре. А в общем мы надеемся на людей с сознанием своей миссии.» В Эстонии сейчас издательское право дано 800 частным фирмам.

⊙ Ежегодную премию ОБЭ получили: старший библиограф библиотеки Академии Наук Эстонии **Кира Роберт** за плодотворную исследовательскую работу по истории

эстонской книги, библиотек и печатного дела; заведующая Сакуской библиотеки Хелле Пярли, которая превратила поселковую библиотеку в настоящий центр культуры и организует культурную жизнь всего Сакуского поселка; и председатель Тартумааского собрания ОБЭ Элле Тарик, которая разумно и предприимчиво организовала в Тартумаа работу ОБЭ и активно знакомила читателей с эстонской зарубежной литературой.

SUMMARY

© **Tiiu Valm**, the new counsellor of libraries in the Ministry of Culture of the Estonian Republic, started work in February. She reviews the situation in libraries in the new conditions that have developed in Estonia.

Says T. Valm: «It is widely known that during a crisis culture suffers most. Until recently books have been rather cheap, the salaries of librarians have been the lowest, we have only dreamed of special library equipment — so libraries have always worked in modest conditions. Now, with all the prices going up and the expenses having to be borne by local administration, we obviously have to live even more economically. I believe that libraries will survive these hard times. We have to stand up against libraries being closed because it is awfully difficult to re-open them again. We do not intend to require payment for library services — in the future the readers could only pay for additional services like making copies, recording, postal expenses in case of inter-library loans.

The work of public libraries is regulated by a corresponding legal act, the passing of which has been delayed for reasons not depending on us. This document should guarantee certain finances from the state budget for buying literature. What concerns the essence of library work then we shall certainly do everything to improve it. We should have a unitary accounting system of library work, take into use international library statistics, public libraries should start to use decimal classifying system (which is required by joining automated information systems).»

© The Nordic countries have a project to finance the publishing of books about the history, folklore, nature, literature and art of the Baltic countries — this project is immensely important for the Baltic states. The series «*Bibliotheca Baltica*» will be given out in several foreign languages as well as in Estonian, Latvian and Lithuanian, which are going to include an introduction in another language as the books are going to be sold all over the world. In order to avoid the selling of books, cassettes, postcards, etc. by middlemen, the co-ordination task is given to national libraries. The National Council elected for this purpose, must decide what is the most necessary material to be published. The publications must be cheap enough to enable every Baltic citizen to buy them. The selling of this series should bring enough profit to establish an independent publishing house after 5 years in order to fulfill the orders of universities and scientific institutions.

The counsellor of publishing matters of the Ministry of Culture of the Estonian Republic Epp Eelmaa was asked about the means of the Republic to help publishing houses give out books that are labour-consuming and cheap, whether by a favourable tax-policy or other advantages. Says Epp Eelmaa: «Our publishing situation is too chaotic to create an influencing system like those in developed countries. We intend to create equal possibilities for everybody to start work. The help of the state is like putting out fire. We pay for literature classics, children's literature, textbooks and culture newspapers and magazines to be published. But generally we hope for the help of people with the sense of mission.» At the present moment 800 private enterprises have been given the right to publish.

⊙ The annual prize of the Estonian Librarians' Association was given to **Kyra Robert**, senior bibliographer in the Library of the Estonian Academy of Sciences, for research work in the field of the history of Estonian book and publishing. The second prize-winner was **Helle Parlin**, head of the Saku library who has changed a borough library into a real cultural centre and promoted the cultural life of the Saku borough. The third librarian awarded was **Elle Tarik**, head of the Tartu region council of the Estonian Librarians' Association, who has been an enthusiastic organizer of the Association's work in Tartu region and active in introducing Estonian literature printed in exile.

SISUKORD

KINGITUSED EESTI LUGEJALE		4
«Määramat on suur...»	Tiiu Valm	8
Kuidas edeneb Eesti Rahvusraamatukogu kolimine?	Rein Aru	11
Rahvusraamat varakapitalistlikus Eestis & « <i>Bibliotheca Baltica</i> »	Kai Maran	13
TUTVUSTAME		
<i>LIBER</i>		15
TAAS TÄIENDUSKOOLITUSEST		
Mis noorkuu ajal alustatud...	Aino Arro	17
Raamatukoguhoidjate täienduskoolitus 1992. a	Male Gross	19
Ametühingud teelahkmel II	Kai Maran, Ene Riet	22
ERÜ aastapreemia kandidaadid		25
Mis saab Eesti kooliraamatukogust?	Ene Riet	29
Baltimaade raamatukogutöötajate kongress pärast 50-aastast vaheaega	Eric A. Johnson	40
Sydney EMSi raamatute Eestisse saatmise toimkonna tegevusaruanne 1991	Valdemar Vilder	44
KEELEHOOLE		
Mis on <i>kirje</i> ?	Hans Jürman	46
Võrdlusjooni Taani ja Eesti lasteraamatukogude vahel	Anne Rande	47
Eesti rahvaraamatukogud 1991. a (statistika)		53
Резюме		54
Summary		55

ОГЛАВЛЕНИЕ

ПОДАРКИ ЭСТОНСКОМУ ЧИТАТЕЛЮ		4
«Велика неопределенность...»	Тийу Вальм	8
Как идет переселение Национальной библиотеки Эстонии?	Рейн Ару	11
Национальная книга в раннекапиталистической Эстонии и « <i>Bibliotheca Baltica</i> »	Кай Маран	13
ЗНАКОМЬТЕСЬ		
<i>LIVER</i>		15
ВНОВЬ О ПОВЫШЕНИИ КВАЛИФИКАЦИИ БИБЛИОТЕКАРЕЙ		
Начатое в новолуние	Айно Арро	17
Повышение квалификации библиотекарей в 1992	Майе Гросс	19
Профсоюзы на распутье II	Кай Маран, Эне Рьет	22
Кандидаты на ежегодную премию ЭОБ		25
Что будет с эстонской школьной библиотекой?	Эне Рьет	29
Съезд прибалтийских библиотекарей после 50-летнего перерыва	Эрик А. Джонсон	40
Отчет о деятельности комиссии SEMS по отправлению книг в Эстонию за 1991 г.	Вальдемар Вильдер	44
ВОПРОСЫ ЯЗЫКА	Ханс Юрман	46
Сравнительные черты датских и эстонских детских библиотек	Анне Рауде	47
Эстонские массовые библиотеки в 1991 г. (статистика)		53
Резюме		54
Summary		55

TABLE OF CONTENTS

PRESENTS TO ESTONIAN READERS		4
«Uncertainty is Great»	Tiiu Valm	8
How is the Moving Process of the National Library of Estonia Going On?	Rein Aru	11
National Book in Early Capitalist Estonia & « <i>Bibliotheca Baltica</i> »	Kai Maran	13
INTRODUCING		
<i>LIBER</i>		15
AGAIN ABOUT PROFESSIONAL TRAINING		
What Was Started During New Moon	Aino Arro	17
Professional Training of Librarians in 1992	Maie Gross	19
Trade Unions on Crossroads II	Kai Maran, Ene Riet	22
Candidates for the Estonian Librarians' Association's Annual Prize		25
What Will Happen to Estonian School Libraries?	Ene Riet	29
The Congress of Baltic Librarians After the Break of 50 Years	Eric A. Johnson	40
The Report of 1991 of the Committee of Sending Books to Estonia by the Estonian Heritage Society in Sydney	Valdemar Vilder	44
LANGUAGE CARE	Hans Jürman	46
Comparing Danish and Estonian Children's Libraries	Anne Rande	47
Estonian Public Libraries in 1991 (statistics)		53
Резюме		54
Summary		55

Trükkida antud 15. 04. 1992. Paber 70×108/16. Trükipoognaid 3,75. Arvestuspoognaid 5,25.
Tellimuse nr. 142. Trükiarv 1300.

Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing. Tallinn, Kiriku plats 1.

Eesti Rahvusraamatukogu. Tallinn, Kiriku plats 1.

Eesti Vabariigi Riigikantselei Trükikoda, Tallinn, Lossi plats 1a.

